11

ଭାରତରେ ଆଞ୍ଚଳିକ ରାଜ୍ୟଗୁଡିକର ଉତ୍ଥାନ : ଦ୍ୱାଦଶରୁ ଅଷ୍ଟାଦଶ ଶତାବ୍ଦୀ

ବର୍ତ୍ତମାନ ଭାରତରେ ୨୮ ଟି ରାଜ୍ୟ ରହିଅଛି । ଏହି ରାଜ୍ୟଗୁଡିକ ମଧ୍ୟରୁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ରାଜ୍ୟର ଏକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଭାଷା, ଭୂଗୋଳ, ଖାଦ୍ୟ ଓ ସଂସ୍କୃତି ରହିଅଛି ଯାହାକି ଭାରତର ସଂସ୍କୃତିକୁ ବିଭିନ୍ନ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣରୁ ଋଦ୍ଧିମନ୍ତ କରିଅଛି । ଆମକୁ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଲାଗେ ଯେ କିପରି ଏହି ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ରାଜ୍ୟଗୁଡିକ ଏବଂ ଆଞ୍ଚଳିକ ସଂସ୍କୃତିଗୁଡ଼ିକ ଉନ୍ନତି କରିଥିଲେ । ଆବହମାନକାଳରୁ ଏହା କ୍ରମାଗତ ଭାବେ ଏପରି ଚାଲିଆସୁଥିଲା କି ନାହିଁ ସେ ନେଇ ମନରେ ପ୍ରଶ୍ନ ଉଠେ । ଆମେ ଯଦି ଇତିହାସ ପୃଷ୍ଠାକୁ ଅନୁଭବ କରିବା ଯେ ଏହି ରାଜ୍ୟଗୁଡିକ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଜାଗାରେ ଅବସ୍ଥିତ ଥିଲେ ଏବଂ ସମୟର ସ୍ରୋତରେ ଏଠାରେ କ୍ରମାନ୍ୱୟରେ ପରିବର୍ତ୍ତନର ସ୍ରୋତ ପ୍ରବାହିତ ହୋଇଥିଲା ।

ଏହି ଅଧ୍ୟାୟରେ ଆମେ ଦ୍ୱାଦଶ ଶତାବ୍ଦୀଠାରୁ ଅଷ୍ଟାଦଶ ଶତାବ୍ଦୀ ମଧ୍ୟରେ ଉତ୍ଥିତ ହୋଇଥିବା ବିଭିନ୍ନ ଆଞ୍ଚଳିକ ରାଜ୍ୟଗୁଡ଼ିକ ର ଇତିହାସ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଅଧ୍ୟୟନ କରିବା । ତତ୍‌କାଳୀନ ଆଞ୍ଚଳିକ ରାଜ୍ୟଗୁଡିକ ଆଧୁନିକ ରାଜ୍ୟର ଏକ ଅଂଶ ବିଶେଷ ଅଟେ । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ ଜୟପୁର, ଯୋଧପୁର ଏବଂ ଉଦୟପୁର ମଧ୍ୟଯୁଗରେ ସ୍ୱାଧୀନ ରାଜ୍ୟ ରୂପେ ପରିଗଣିତ ହେଉଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ସମୟରେ ଏହି ରାଜ୍ୟଗୁଡିକ ରାଜସ୍ଥାନ ରାଜ୍ୟର ଜିଲ୍ଲାରୂପେ ପରିଗଣିତ । ସେହିପରି ସେତେବେଳର କେତେକ ଆଞ୍ଚଳିକ ରାଜ୍ୟଗୁଡ଼ିଏ ଆଧୁନିକ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ରାଜ୍ୟର ଅଂଶରୂପେ ପରିଗଣିତ । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ (୧୩୩୬ - ୧୫୬୫) ତତ୍‌କାଳୀନ ବିଜୟନଗର ସାମ୍ରାଜ୍ୟ 'ଆଧୁନିକ କର୍ଣ୍ଣାଟକ, ଆନ୍ଧ୍ରପ୍ରଦେଶରେଏବଂ ତାମିଲନାଡୁର ଅଂଶବିଶେଷ ଅଟେ । ଆଉ କେତେକ ଆଞ୍ଚଳିକ ରାଜ୍ୟଥିଲା ଯାହାର ନାମ ଏବେବି ଅପରିବର୍ତ୍ତିତ ରହିଛି କିନ୍ତୁ ଆୟତନରେ ତାରତମ୍ୟ ଦେଖାଯାଇଛି । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୁପ ଗୁଜରାଟ, ବଂଗ, କାଶ୍ମୀର ଏବଂ ଓଡ଼ିଶା ପରି ଆଧୁନିକ ରାଜ୍ୟଗୁଡିକ ଦ୍ୱାଦଶ ଶତାବ୍ଦୀରୁ ଅଷ୍ଟାଦଶ ଶତାବ୍ଦୀ ମଧ୍ୟରେ ଏହି ନାମରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ସେମାନଙ୍କର ଭୌଗଳିକ ଅବସ୍ଥିତି ସେତେବେଳେ ଯାହାଥିଲା, ତାହା ଅପରିବର୍ତ୍ତିତ ରହିଛି ।

OBJECTIVES - ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ

ଆମେ ଏହି ବିଷୟ ଅଧ୍ୟୟନ ପରେ :

- ଦ୍ୱାଦଶ ଶତାବ୍ଦୀରୁ ଅଷ୍ଟାଦଶ ଶତାବ୍ଦୀ ମଧ୍ୟରେ ବିଭିନ୍ନ ରାଜ୍ୟମାନଙ୍କ ବିଷୟରେ ଜାଣିପାରିବା ।
- ଆଞ୍ଚଳିକ ରାଜ୍ୟର ଅର୍ଥ ବୁଝିବା ।
- ଆଞ୍ଚଳିକ ରାଜ୍ୟମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସଂପର୍କ ଏବଂ ଆଞ୍ଚଳିକ ରାଜ୍ୟ ଗୁଡିକର ଦିଲ୍ଲୀ ସୁଲ୍‌ତାନୀ ଶାସନ ଏବଂ ମୋଗଲ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ସହିତ ସଂପର୍କ କଥା ଜାଣି ପାରିବା ।
- ବିଭିନ୍ନ ଆଞ୍ଚଳିକ ରାଜ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ସଂପର୍କର ଅବତାରଣା କରିପାରିବା ।
- ଆଞ୍ଚଳିକ ରାଜ୍ୟ ଗୁଡିକର ରାଜନୈତିକ ଆଦର୍ଶ ଓ ସଂଗଠନ ବିଷୟରେ ବିସ୍ତୃତ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିପାରିବା ।

ଟିପ୍ପଣୀ

- ଆଞ୍ଚଳିକ ରାଜ୍ୟ ଗୁଡିକର ଅର୍ଥନୈତିକ ଓ ସାଂସ୍କୃତିକ ଅବସ୍ଥା ସମ୍ପର୍କରେ ଧାରଣା କରିପାରିବା ।
- ଆଞ୍ଚଳିକ ରାଜ୍ୟ ବିଷୟରେ ସୂଚନା ପ୍ରଦାନ କରୁଥିବା ଉପାଦାନ ଓ ତଥ୍ୟଗୁଡ଼ିକ କଥା ଜାଣି ପାରିବା ।

ଗୋଟିଏ ଛୋଟିଆ ଅଧ୍ୟାୟରେ ଆଞ୍ଚଳିକ ରାଜ୍ୟ ଗୁଡିକ ବିଷୟରେ ସମସ୍ତ ତଥ୍ୟ ଉପସ୍ଥାପନା କରିବା ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ତେଣୁ ସେଗୁଡିକ ନିମ୍ନରେ ପ୍ରଦତ୍ତ ହେଲା ।

୧. ଉତ୍ତର ଭାରତରେ ଆମେ ଦୁଇଟି ଆଞ୍ଚଳିକ ରାଜ୍ୟର ଇତିହାସ ପ୍ରତି ଆଲୋକପାତ କରିବା । ସେଥିମଧ୍ୟରୁ ଗୋଟିଏ ହେଉଛି ଜୈନପୁର (ଆଧୁନିକ ଉତ୍ତର ପ୍ରଦେଶ) ଏବଂ ଅନ୍ୟଟି ହେଉଛି କାଶ୍ମିର ।

୨. ଦକ୍ଷିଣ ଭାରତରେ ଆମେ ବିଜୟନଗର ଏବଂ ବାହାମନୀ ରାଜ୍ୟର ଇତିହାସ ଅଧ୍ୟୟନ କରିବା । ପୂର୍ବ ବର୍ଣ୍ଣନାନୁଯାୟୀ ତତ୍‌କାଳୀନ ବିଜୟନଗର ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ଏବେ ଆଧୁନିକ କର୍ଣ୍ଣାଟକ, ଆନ୍ଧ୍ରପ୍ରଦେଶ ଏବଂ ତାମିଲ୍‌ନାଡୁରେ ମିଶି ରହିଅଛି । ସେହିପରି ବାହାମନୀ ରାଜ୍ୟ ମଧ୍ୟ ଆଧୁନିକ କର୍ଣ୍ଣାଟକ, ଆନ୍ଧ୍ରପ୍ରଦେଶ ଏବଂ ମହାରାଷ୍ଟ୍ରରେ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ ।

୩. ପଶ୍ଚିମ ଭାରତରେ ଆମେ ଗୁଜୁରାଟ ଏବଂ ମରହଟ୍ଟା ମାନଙ୍କ ବିଷୟରେ ଅଧ୍ୟୟନ କରିବା । ଗୁଜୁରାଟ ତାର ପୁରାତନ ନାମକୁ ଆଧୁନିକ ଯୁଗରେ ମଧ୍ୟ ବଜାୟ ରଖିଛି ଏବଂ ମରହଟ୍ଟା ମାନଙ୍କ ଅଧୀନରେ, ଆଧୁନିକ ମହାରାଷ୍ଟ୍ର, ତାମିଲନାଡୁ ଏବଂ ଭାରତର ଅନ୍ୟ କେତେକ ଅଞ୍ଚଳ ରହିଥିଲା ।

୪. ଶେଷରେ, ପୂର୍ବଭାରତ ସ୍ଥିତ ବଂଗ ବିଷୟରେ ଆମେ ଇତିହାସ ପଢ଼ିବା ।

11.1 THE UNDERSTANDING OF THE TERM REGIONAL STATE AND REGIONALISM - ଆଞ୍ଚଳିକ ରାଜ୍ୟର ଅର୍ଥ ଏବଂ ଆଞ୍ଚଳିକବାଦ

ଭାରତ ଇତିହାସରେ ଆଞ୍ଚଳିକବାଦ ଏବଂ ଆଞ୍ଚଳିକ ରାଜ୍ୟଗୁଡ଼ିକର ଅଭ୍ୟୁତ୍‌ଥାନ ଓ ପ୍ରଗତି ନିରବଚ୍ଛିନ୍ନ ଭାବେ ହୋଇଥିବାର ଲକ୍ଷ୍ୟ କରାଯାଇଅଛି । ଆଞ୍ଚଳିକ ରାଜ୍ୟର ଉତ୍‌ଥାନ ବିଷୟରେ କିପରି ଜଣେ ବୁଝାଇପାରିବ ? ସପ୍ତମ ଶତାବ୍ଦୀ ଅର୍ଥାତ ପ୍ରାକ୍ ମଧ୍ୟଯୁଗଠାରୁ ସପ୍ତଦଶ ଶତାବ୍ଦୀ ଏବଂ ଅଷ୍ଟାଦଶ ଶତାବ୍ଦୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କୃଷି ଏବଂ କୃଷିକାର୍ଯ୍ୟ ଆଞ୍ଚଳିକ ରାଜ୍ୟଗୁଡ଼ିକର ପ୍ରଗତିରେ ପ୍ରଧାନ ଭୂମିକା ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲା । ଯେଉଁଠାରେ ଉନ୍ନତ କୃଷିକାର୍ଯ୍ୟ କରାଯାଉଥିଲା, ସେଠାକାର ଲୋକ ଖାଦ୍ୟ ଆବଶ୍ୟକତାକୁ ପୂରଣ କଲାପରେ ବଳକା ଶସ୍ୟକୁ ବିକ୍ରି କରି ଧନ ଆହରଣ କରୁଥିଲେ । ବାଣିଜ୍ୟ ଏବଂ ବାଣିଜ୍ୟିକ କାର୍ଯ୍ୟ ଉଭୟ ସ୍ଥଳପଥ ଓ ଜଳପଥରେ ଚାଲୁଥିବାରୁ ଏହା ରାଜସ୍ୱର ପ୍ରଧାନ ଉତ୍ସ ରୂପେ ପରିଗଣିତ ହେଲା । ସମାଜରେ କେତେକ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ଗୋଷ୍ଠୀଙ୍କର ଆର୍ବିଭାବ ହୋଇଥିଲା, ଯେଉଁମାନେ ଉତ୍ପାଦିତ ବଳକା କୃଷିଜାତ ଦ୍ରବ୍ୟକୁ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କରୁଥିଲେ । କେତେକ ସମୟରେ ଏହି ଶକ୍ତିଶାଳୀ ଗୋଷ୍ଠୀର କେତେକ ସଦସ୍ୟ ରାଜନୈତିକ କ୍ଷମତା ହାତକୁ ନେଇ ନିଜକୁ ରାଜା ବୋଲି ଘୋଷଣା କରି ରାଜବଂଶ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରୁଥିଲେ । ଏହା ରାଜ୍ୟର ମୂଳଭିତ୍ତିପ୍ରସ୍ତର ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲା । କେତେକ ଦଳ ବାହାରୁ ଆସି ଏହି ଅଞ୍ଚଳକୁ ଜୟ କରି, ଶାସନ କୁ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କୁ ଆଣି କ୍ଷମତାଶାଳୀ ହୋଇଥିଲେ ।

ଏହା ସତ ଯେ ଦିଲ୍ଲୀ ସୁଲତାନୀ ଶାସନର ଦୁର୍ବଳତା ପାଇଁ ତ୍ରୟୋଦଶ ଶତାବ୍ଦୀ ପରେ ଅସଂଖ୍ୟ ଆଞ୍ଚଳିକ ରାଜ୍ୟଗୁଡିକର ଉତ୍‌ଥାନ ଦେଖିବାକୁ ମିଳିଥିଲା । ସେହିପରି ମୋଗଲ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ର ପତନ ପରେ ଅଷ୍ଟାଦଶ ଶତାବ୍ଦୀ ବେଳକୁ ପ୍ରଧାନ ରାଜ୍ୟ ଗୁଡ଼ିକ ର ଉତ୍‌ଥାନ ଦେଖିବାକୁ ମିଳିଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଏହି ରାଜ୍ୟଗୁଡ଼ିକର ଆଞ୍ଚଳିକ ଇତିହାସ ଥିଲା ଯାହାକି ସୁଲତାନୀ ଶାସନର ପୂର୍ବାବସ୍ଥାକୁ ବୁଝାଇଥାଏ । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ଅଷ୍ଟମ ଶତାବ୍ଦୀ ଏବଂ ନବମ ଶତାବ୍ଦୀ ବେଳକୁ ବଂଗ ଏକ ପ୍ରଧାନ ରାଜ୍ୟ ରୂପେ ପାଳବଂଶ ଦ୍ୱାରା ଶାସିତ ହେଉଥିଲା ଏବଂ ଦ୍ୱାଦଶ ଶତାବ୍ଦୀ ବେଳକୁ ଏହା ସୋମ

ମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଶାସିତ ହେଉଥିଲା । ତ୍ରୟୋଦଶ ଶତାବ୍ଦୀ ଏବଂ ପଞ୍ଚଦଶ ଶତାବ୍ଦୀ ବେଳକୁ ଏହା ଏକ ପ୍ରଧାନ ସ୍ୱାଧୀନ ଆଞ୍ଚଳିକ ରାଜ୍ୟଥିଲା ଏବଂ ଅଷ୍ଟାଦଶ ଶତାବ୍ଦୀ ବେଳକୁ ଏହା ଏକ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ପ୍ରାଦେଶିକ ରାଜ୍ୟ ରୂପେ ପରିଗଣିତ ହେଲା । ଆମେ ଜାଣିଅଛେ ଯେ ଦିଲ୍ଲୀ ସୁଲ୍‌ତାନୀ ଶାସନ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଏବଂ ମୋଗଲମାନେ ବିଭିନ୍ନ ସାଂସ୍କୃତିକ ଅଞ୍ଚଳ ଉପରେ ଶାସନ କରୁଥିଲେ । ଏପରିକି ବିଜୟନଗର ଆଞ୍ଚଳିକ ରାଜ୍ୟ ବିଭିନ୍ନ ସାଂସ୍କୃତିକ ଅଞ୍ଚଳ ଉପରେ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ ରଖିପାରିଥିଲା । ତେଣୁ ଏହା ସ୍ମରଣ କରାଯାଇପାରେ ଯେ ଆଞ୍ଚଳିକବାଦର କଦାପି ପତନ ହୋଇନଥିଲା । ଯଦିଓ ଆଞ୍ଚଳିକ ରାଜ୍ୟଗୁଡ଼ିକ ଶକ୍ତି ହରାଉଥିଲେ କିମ୍ବା ଶକ୍ତି ଲାଭ କରୁଥିଲେ, କେବଳ ଏହି ଅଞ୍ଚଳଗୁଡ଼ିକର ସୀମାରେଖାରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହେଉଥିଲା ।

ଆଞ୍ଚଳିକତାବାଦ କ'ଣ ? ରାଜନୈତିକ ଧାରା, ଯେପରିକି ଶାସନ କରୁଥିବା ରାଜବଂଶକୁ ଛାଡ଼ିଦେଲେ, ଆଞ୍ଚଳିକବାଦର ଆଉ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ପ୍ରଧାନ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ରହିଅଛି ଯାହାକି ସେ ସମୟରେ ଉନ୍ନତି କରିଥିଲା ଏବଂ ଏହା ଉତ୍‌ଥିତ ହୋଇ ପରିବର୍ତ୍ତିତ ଅବସ୍ଥାରେ ଦୀର୍ଘଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆଞ୍ଚଳିକ ରାଜ୍ୟଗୁଡ଼ିକରେ ପରିଲକ୍ଷିତ ହୋଇଥିଲା । ଆଞ୍ଚଳିକବାଦର କେତେଗୁଡ଼ିଏ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ନିମ୍ନରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଗଲା ।

1) ଗୋଟିଏ ପ୍ରଧାନ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ହେଉଛି ଭାଷା । ଉଦାହରଣସ୍ୱରୂପ ଓଡ଼ିଆ, ଗୁଜୁରାଟୀ, ବେଙ୍ଗଲୀ, ତାମିଲ, ତେଲୁଗୁ. କନ୍ନଡ଼ ଏବଂ ମରାଠୀ ତଥା ଆହୁରି ଅନେକ ଭାରତୀୟ ଭାଷା ଭାରତର ବିଭିନ୍ନ ଅଞ୍ଚଳର ଆଞ୍ଚଳିକ ଭାଷା ରୂପେ ମାନ୍ୟତା ଲାଭ କରିଅଛି । ଏହି ଭାଷା ଗୁଡିକର ଉନ୍ନତି ପ୍ରାକ୍ ମଧ୍ୟଯୁଗ ଏବଂ ମଧ୍ୟଯୁଗରେ ହୋଇଥିଲା ଏବଂ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଆଞ୍ଚଳିକ ରାଜ୍ୟଗୁଡିକରେ ଦେଖିବାକୁ ମିଳିଥିଲା । ଯଦିଓ ଏହି ଭାଷାଗୁଡ଼ିକ ଭିନ୍ନ ରୂପରେ ରହିଥିଲା, ଏକାଦଶ ଓ ଦ୍ୱାଦଶ ଶତାବ୍ଦୀ ପରେ ଏହି ଆଞ୍ଚଳିକ ଭାଷାଗୁଡିକ ସରକାରୀ ଦସ୍ତାବିଜ୍‌ରେ ବ୍ୟବହାର କରାଗଲା । ଏହି ଆଞ୍ଚଳିକ ଭାଷାରେ ସାହିତ୍ୟିକ ଲେଖାମାନ ଆତ୍ମପ୍ରକାଶ କଲା । ମଧ୍ୟଯୁଗରେ ଆଞ୍ଚଳିକ ଭାଷା ସହିତ ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାରେ ଅନେକ ମୂଲ୍ୟବାନ ପୁସ୍ତକ ମଧ ରଚିତ ହେଲା । ସେହିପରି ଦିଲ୍ଲୀ ସୁଲତାନୀ ରାଜ୍ୟର ବହୁତ ସରକାରୀ ରେକର୍ଡପତ୍ର ଏବଂ ମୋଗଲ ସାମ୍ରାଜ୍ୟର କେତେକ ସରକାରୀ ରେକର୍ଡ ପାରସ୍ୟ ଭାଷାରେ ଲେଖାଯାଇଥିବାର ଦେଖାଯାଇଛି ।

2) ଆଞ୍ଚଳିକବାଦର ଅନ୍ୟ ଏକ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟଥିଲା ଆଞ୍ଚଳିକ ଧର୍ମ ପ୍ରତି ଅନୁରକ୍ତି । ଉଦାହରଣସ୍ୱରୂପ, ଓଡ଼ିଶାରେ ଜଗନ୍ନାଥ ଧର୍ମ ଆଞ୍ଚଳିକ ଧର୍ମ ରୂପେ ବିଖ୍ୟାତ । ଏହି ଧର୍ମ କ୍ରମଶଃ ରାଜ୍ୟ ଧର୍ମରେ ପରିଣତ ହେଲା । ଏହି ଧର୍ମକୁ ଶାସକମାନେ ଗ୍ରହଣକରି ଏକ ବିଶାଳ ମନ୍ଦିର ନିର୍ମାଣ କରିଥିଲେ ଏବଂ ପ୍ରତିବର୍ଷ ଏହାର ଉତ୍ସବ ପାଳନ କରିଥିଲେ । ଐତିହାସିକ ମାନେ କହନ୍ତି ଯେ ଜଗନ୍ନାଥ ଆଦିବାସୀ ମାନଙ୍କର ଦେବତା ଥିଲେ । ଏହି ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ଲୋକପ୍ରିୟତା ଶାସକମାନଙ୍କୁ ଆକୃଷ୍ଟ କରିଥିଲା ଏବଂ ସେମାନେ ଏହି ଧର୍ମ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ ଏବଂ ଏହାକୁ ରାଜ୍ୟଧର୍ମରେ ପରିଣତ କରିଥିଲେ । ଆମେ ପରବର୍ତ୍ତୀ ଭାଗରେ ରାଷ୍ଟ୍ର ଓ ଧର୍ମ ମଧରେ ସଂପର୍କ ବିଷୟରେ ଅଧ୍ୟୟନ କରିବା । ଅନେକ ଧର୍ମୀୟ ସଂପ୍ରଦାୟ ଏବଂ ଭକ୍ତିଧର୍ମର ଉନ୍ମେଷ ଆଞ୍ଚଳିକ ରାଜ୍ୟମାନଙ୍କ ରେ ଦେଖିବାକୁ ମିଳିଥିଲା । ଉଦାହରଣସ୍ୱରୂପ ନାମଦେବ, ରାୟଦାସ୍, ତୁକାରାମ, ଗୁରୁନାନକ ପ୍ରଭୃତି ବିଭିନ୍ନ ଆଞ୍ଚଳିକ ରାଜ୍ୟଗୁଡ଼ିକରେ ଦେଖିବାକୁ ମିଳିଥିଲେ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଧର୍ମର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ପୃଷ୍ଠଭୂମି, କିମ୍ବଦନ୍ତୀ, ଅବତାରଣା ଏବଂ ନୀତି ରହିଥିଲା । ତୁମେ ଜାଣିଛ, କି ଉତ୍ତର ଭାରତରେ ଶିବ ଓ ପାର୍ବତୀଙ୍କ ପୁତ୍ର କାର୍ତ୍ତିକେୟ ଆଜନ୍ମ ବ୍ରହ୍ମଚାରୀ ରୂପେ ପୂଜା ପାଉଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ତାମିଲନାଡୁ ରାଜ୍ୟରେ ସେହି କାର୍ତ୍ତିକେୟଙ୍କର ଦେବଜାନୀ ଏବଂ ଭାଳୀ ନାମକ ଦୁଇଜଣ ପତ୍ନୀ ଥିଲେ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ରାଜ୍ୟର ଭିନ୍ନଭିନ୍ନ ଦେବାଦେବୀ ରହିଥିଲେ ଏବଂ ବିଭିନ୍ନ ମନ୍ଦିର ଓ ମସ୍‌ଜିଦ ପରି ସ୍ଥାପତ୍ୟ ମଧ ଦେଖାଯାଏ । କୌତୁହଳର ବିଷୟ ଏହି ଯେ ଆଞ୍ଚଳିକ ବୈଷମ୍ୟ ରହିଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ଆଞ୍ଚଳିକ ପରମ୍ପରାରେ ସମାନତା ପ୍ରତିପାଦିତ ହୋଇଥାଏ । ବିଭିନ୍ନ ଧର୍ମର

ଟିପ୍ପଣି

ସନ୍ୟାସୀ ଓ ଧର୍ମଯାଜକ ମାନେ ଗୋଟିଏ ରାଜ୍ୟରୁ ଅନ୍ୟ ରାଜ୍ୟକୁ ଗମନ କରିଥାନ୍ତି । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ ଜେସୁ ଦରାଜ ନାମକ ଜଣେ ସୁଫି ସନ୍ଥ ଚିସ୍ତି ସିଲସିଲହା ସଂପ୍ରଦାୟର ଥିଲେ, ଯେକି ଦିଲ୍ଲୀରେ ଆସି ଅବସ୍ଥାନ କରିଥିଲେ । ସେ ଦିଲ୍ଲୀରୁ ଦୌଲତାବାଦ କୁ ୧୩୨୮ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ନାବାଳକ ଥିଲାବେଳେ ଯାଇଥିଲେ । ସାତବର୍ଷ ପରେ ୧୩୩୫ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ସେ ଦିଲ୍ଲୀକୁ ପ୍ରତ୍ୟାବର୍ତ୍ତନ କରିଥିଲେ ଏବଂ ୬୩ ବର୍ଷ ସେଠାରେ ଅବସ୍ଥାନ କରିଥିଲେ । ୧୩୯୮ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ବେଳକୁ, ଯେତେବେଳେ ତୁର୍କୀ ଆକ୍ରମଣକାରୀ ତୈମୁରଲଙ୍ଗ ଦିଲ୍ଲୀ ଆକ୍ରମଣ କଲେ, ସେତେବେଳେ ସେ ପୁର୍ନବାର ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟକୁ ଫେରି ଆସିଥିଲେ ।

3) ଆଞ୍ଚଳିକ ରାଜ୍ୟଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରେ ଅନେକ ଦୂରତ୍ୱ ରହିଥିଲା । ଧର୍ମୀୟ ଆଦାନପ୍ରଦାନ ସହିତ ବ୍ୟବସାୟ ଓ ବାଣିଜ୍ୟ କାରବାର ମଧ୍ୟ ଚାଲିଥିଲା । ଶିଳ୍ପମାନେ ମଧ୍ୟ ଗୋଟିଏ ରାଜ୍ୟରୁ ଅନ୍ୟରାଜ୍ୟ କୁ ଯିବାର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ରହିଅଛି । ଉଦାହରଣସ୍ୱରୂପ ପଞ୍ଚଦଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଗୁଜରାଟର ପଶମ ବୁଣାକାରମାନେ (ପଟ୍ଟାନୁଲକରସ୍) ବିଜୟନଗର ରାଜ୍ୟକୁ ଚାଲିଯାଇଥିଲେ । ଆଫ୍ରିକୀୟ ଏବଂ ଇରାନୀୟମାନେ ମଧ୍ୟ ବିଜୟନଗର ଓ ବାହାମନୀ ରାଜ୍ୟକୁ ଆଗମନ କରିଥିବାର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ ।

4) ଆଞ୍ଚଳିକତାବାଦର ଅନ୍ୟ ଏକ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ଥିଲା ଆଞ୍ଚଳିକ କଳାର ବିକାଶ । ବିଶେଷ କରି ବିହାର, ବେଙ୍ଗଲ, ଆସାମ, ମଧ୍ୟଭାରତ ଏବଂ ରାଜସ୍ଥାନରେ ଏହି ପ୍ରକାର କଳା ଓ ସ୍ଥାପତ୍ୟର ଉନ୍ନତି ପରିଲକ୍ଷିତ ହୋଇଥିଲା । ଏହି କଳାରେ ଆଞ୍ଚଳିକତାର ଚିହ୍ନ ପରିସ୍ଫୁଟ ହୋଇଥିଲା । ସେଗୁଡିକ ଅତୀତ କାଳରୁ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇ ନଥିଲା, ବିଭିନ୍ନ ଆଞ୍ଚଳିକ ରାଜବଂଶର ପୃଷ୍ଠପୋଷକତା ଲାଭକରି କଳା, ସଂସ୍କୃତି, ସାହିତ୍ୟ ଏବଂ ସ୍ଥାପତ୍ୟ ସ୍ୱକୀୟ ପରିଚୟ ସହ ଉନ୍ନତି ଲାଭ କରିଥିଲା ।

ତେଣୁ, ବିଭିନ ଆଞ୍ଚଳିକ ରାଜ୍ୟ ଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରେ କୌଣସି ପ୍ରକାର ଦ୍ୱନ୍ଦ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିବାର ଦେଖାଯାଇନଥିଲା । ସେମାନେ ପରସ୍ପର ମଧ୍ୟରେ ଯୁଦ୍ଧରେ ସଂପୃକ୍ତ ହୋଇନଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କ ନିଜ ରାଜ୍ୟର ସ୍ଥିରତା ଉପରେ ଗୁରୁତ୍ୱ ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲେ । ଉପରୋକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣନାନୁଯାୟୀ ସେମାନଙ୍କର ସଂସ୍କୃତି ଭିନ୍ନଭିନ୍ନ ଥିଲା । ଆଞ୍ଚଳିକ ରାଜ୍ୟମାନେ ନିଜର ସ୍ଥାପତ୍ୟ ଓ ରାଜନୈତିକ ସଂସ୍କୃତିଦ୍ୱାରା ପରସ୍ପରକୁ ପ୍ରଭାବିତ କରୁଥିଲେ । ଉଦାହରଣସ୍ୱରୂପ, ବିଜୟନଗରର ଶାସକମାନେ ନିଜକୁ ହିନ୍ଦୁ ସୁରତ୍ରାଣ ଉପାଧିରେ ଭୂଷିତ କରିଥିଲେ । ଏହାର ଅର୍ଥ ଥିଲା ହିନ୍ଦୁ ସୁଲ୍‌ତାନ । ଏହି ସୁଲ୍‌ତାନ ଶବ୍ଦ ଦିଲ୍ଲୀ ସୁଲତାନୀ ବ୍ୟବସ୍ଥାରୁ ଆନୀତ ହୋଇଥିଲା । ସେହିପରି ସୁଲତାନୀ ଶାସନର ଇକ୍‌ତାଦାର ବ୍ୟବସ୍ଥା ବିଜୟନଗର ଓ ବାହାମନୀ ରାଜ୍ୟର ଶାସନ ବ୍ୟବସ୍ଥାକୁ ପ୍ରଭାବିତ କରିଥିଲା । ଆଞ୍ଚଳିକ ରାଜ୍ୟ, ଦିଲ୍ଲୀ ସୁଲତାନୀରାଜ୍ୟ ଏବଂ ମୋଗଲ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ତଫାତ୍ କ'ଣ ଥିଲା ? ଉପରୋକ୍ତ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟଗୁଡ଼ିକୁ ଛାଡିଦେଲେ, ଏହି ରାଜ୍ୟଗୁଡିକର ରାଜନୈତିକ ଓ ସାମରିକ ପ୍ରଭାବ ସେମାନଙ୍କର ଆଞ୍ଚଳିକ ସୀମା ମଧ୍ୟରେ ସୀମିତ ଥିଲା ।

INTEXT QUESTIONS 11.1 - ପ୍ରତ୍ୟାଶିତ ପୂର୍ବଜ୍ଞାନ

1. ଭାରତରେ ଆଞ୍ଚଳିକବାଦର ଚାରି ଗୋଟି ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ଲେଖ ।

2. ମଧ୍ୟଯୁଗରେ ବିକାଶ ଲାଭ କରିଥିବା ଆଞ୍ଚଳିକ କଳା ବିଷୟରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କର ।

3. ମଧ୍ୟଯୁଗୀୟ ଧାରାରେ କେଉଁ ଭକ୍ତିଧର୍ମର ବିକାଶ ହୋଇଥିଲା ?

4. ଭାରତରେ ବିକାଶ ଲାଭକରିଥିବା ଆଞ୍ଚଳିକବାଦର ଚାରିଗୋଟି ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ଉଲ୍ଲେଖ କର ।

11.2 RISE OF REGIONAL STATES : A GENERAL HISTORY
ଆଞ୍ଚଳିକ ରାଜ୍ୟଗୁଡ଼ିକ ଉତ୍ଥାନ : ଏହାର ଇତିହାସ

ଆମେ ଏହି ଅଧ୍ୟାୟରେ ସପ୍ତମ ଶତାବ୍ଦୀରୁ ତ୍ରୟୋଦଶ ଶତାବ୍ଦୀ ମଧ୍ୟରେ ଆଞ୍ଚଳିକ ରାଜ୍ୟଗୁଡ଼ିକ ବିଷୟରେ ପଢ଼ିଲେ । ଏହି ରାଜ୍ୟଗୁଡ଼ିକର ଅବସ୍ଥା କ'ଣ ହେଲା ? ସେମାନେ କ'ଣ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ରୂପେ ମଧ୍ୟଯୁଗୀୟ ରାଜନୈତିକ ପ୍ରକ୍ରିୟାରୁ ନିଶ୍ଚିହ୍ନ ହୋଇଯାଇଥିଲେ ? ଅନେକ ଆଞ୍ଚଳିକ ରାଜ୍ୟ ତ୍ରୟୋଦଶ ଶତାବ୍ଦୀ ପରେ ନିଜର ସ୍ଥିତାବସ୍ଥା ରକ୍ଷା କରିଥିଲେ କିନ୍ତୁ ସେଠାରେ ରାଜବଂଶମାନଙ୍କର ପରିବର୍ତ୍ତନ ଓ ଭୌଗଳିକ ସୀମାରେଖା ର ପରବର୍ତ୍ତନ ଦେଖାଯାଇଥିଲା । ଏହି ଭାଗରେ, ତ୍ରୟୋଦଶ ଶତାବ୍ଦୀ ଠାରୁ ଅଷ୍ଟାଦଶ ଶତାବ୍ଦୀ ମଧ୍ୟରେ ଆଞ୍ଚଳିକ ରାଜ୍ୟଗୁଡ଼ିକ ସଂବଂଧରେ ଏକ ବିହଙ୍ଗାବଲୋକନ କରିବା ।

ଦିଲ୍ଲୀ ସୁଲ୍‌ତାନୀ ଶାସନ ବଙ୍ଗ, ବିହାର, ଗୁଜୁରାଟ, ମାଳବ ଏବଂ ରାଜପୁତନାର ବିଭିନ୍ନ ରାଜପୁତ୍ ରାଜ୍ୟ ଯଥା: ରନ୍ଥମ୍ବର, ଜାଲୋର, ନାଗୋର, ଆଜମୀର ଏବଂ ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟର ଓ୍ୱାରଙ୍ଗଲ୍, ତେଲେଙ୍ଗାନା, ଦେବଗିରି, ଏବଂ ଦକ୍ଷିଣ ଭାରତର ଦ୍ୱାର ସମୁଦ୍ର, ମଦୁରାଇ ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ରାଜ୍ୟ ଅଧିକାର କରି ଏହାର ସୀମାକୁ ପ୍ରସାରିତ କରିଥିଲେ । ଆମେ ଆଲାଉଦ୍ଦିନ ଖିଲିଜୀଙ୍କର ବିଭିନ୍ନ ସାମରିକ ଅଭିଯାନ ଏବଂ ମହମ୍ମଦ ବିନ୍ ତୋଗଲକଙ୍କର ଦିଲ୍ଲୀରୁ ଦୌଲତାବାଦ ରାଜଧାନୀ ପରିବର୍ତ୍ତନ ବିଷୟରେ ଅଧ୍ୟୟନ କରିଅଛେ । ଏହି ରାଜ୍ୟଗୁଡ଼ିକ ସୁଲ୍‌ତାନୀ ଶାସନ ସହିତ ସଂଯୁକ୍ତ ହେଲା ଏବଂ ପ୍ରାଦେଶିକ ଗଭର୍ଣ୍ଣରଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଶାସିତ ହେଲା । ଦିଲ୍ଲୀ ସୁଲ୍‌ତାନୀ ଶାସନ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ହେବା ଦିନଠାରୁ ଅର୍ଥାତ ତ୍ରୟୋଦଶ ଶତାବ୍ଦୀଠାରୁ ପଞ୍ଚଦଶ ଶତାବ୍ଦୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅର୍ଥାତ ସୁଲତାନୀ ବ୍ୟବସ୍ଥାର ପତନ ହେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏହି ଆଞ୍ଚଳିକ ରାଜ୍ୟମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଅବିରତ ଆଦାନ ପ୍ରଦାନ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଜାରି ରହିଥିଲା । ଏକଦା ଏହି ରାଜ୍ୟଗୁଡ଼ିକ କେନ୍ଦ୍ରୀୟ ଦିଲ୍ଲୀ ଅଧୀନରେ ସ୍ୱାଧୀନ ରୂପେ ଶାସିତ ହେଉଥିଲେ । ସେ ଯାହାହେଉ, ଏହି ଅଞ୍ଚଳଗୁଡ଼ିକରେ ସୃଷ୍ଟ ବିଦ୍ରୋହକୁ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ଦମନ କରାଯାଇନଥିଲା । ମହମ୍ମଦ ବିନ୍ ତୋଗଲକ ତାଙ୍କ ଜୀବନର ସମସ୍ତ ସମୟ ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟ, ଓଡିଶା ଏବଂ ବଂଗର ବିଦ୍ରୋହ ଦମନ କାର୍ଯ୍ୟରେ ନିୟୋଜିତ କରିଥିଲେ ।

ଏହି ଆଞ୍ଚଳିକ ରାଜ୍ୟଗୁଡ଼ିକ ଦିଲ୍ଲୀ ସୁଲତାନୀ ଶାସନର ଅଂଶବିଶେଷ ହୋଇଥିଲେ ମଧ ଏହାର ଭାଷା, କଳା, ସାହିତ୍ୟ ଓ ଧର୍ମ ଅପରିବର୍ତ୍ତିତ ରହିଥିଲା । ପ୍ରକୃତରେ ଯେତେବେଳେ ଇସ୍‌ଲାମ ଧର୍ମ ଏଠାରେ ପ୍ରବେଶ କଲା, ଏହା ଆଞ୍ଚଳିକ ଧର୍ମର ମାନ୍ୟତା ଲାଭକଲା । ଏହି ରାଜ୍ୟଗୁଡ଼ିକରେ ପୂର୍ବରୁ ମୁସଲମାନ ବଣିକଗୋଷ୍ଠୀ ଏବଂ ସୈନ୍ୟବାହିନୀରେ ନିଯୁକ୍ତ ମୁସଲମାନ ମାନେ ବସତି ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ । ଯଦିଓ ସେତେବେଳେ କୌଣସି ଶାସକ ରାଜବଂଶ ନଥିଲା, ପ୍ରାଦେଶିକ ଗଭର୍ଣ୍ଣରମାନେ ଆଞ୍ଚଳିକ ରାଜା ଏବଂ ଜମିଦାର ମାନଙ୍କ ସହିତ ବନ୍ଧୁତା କରି ସେମାନଙ୍କୁ ସ୍ୱାଧୀନ ରୂପେ କାର୍ଯ୍ୟକରିବାକୁ ଅନୁମତି ଦେଇଥିଲେ । ଚର୍ତୁଦ୍ଦଶ ଶତାବ୍ଦୀ ବେଳକୁ ଦିଲ୍ଲୀ ସୁଳତାନୀ ଶାସନର କ୍ରମଶଃ ପତନ ହେଉଥିଲା ଏବଂ ସେତିକିବେଳେ କିଛି ଆଞ୍ଚଳିକ ରାଜ୍ୟର ଉତ୍ଥାନ ଦେଖିବାକୁ ମିଳିଥିଲା । ପ୍ରାଦେଶିକ ଗଭର୍ଣ୍ଣରମାନଙ୍କ ବିଦ୍ରୋହ ହେତୁ ଦିଲ୍ଲୀ ସୁଲତାନୀ ଶାସନର ପତନ ହୋଇଥିଲା । ହରିହର, ବୁକ୍‌କା ଏବଂ ଆଲାଉଦ୍ଦିନ ହାସନ୍ ବହମାନ୍ ସାହାଙ୍କ ପ୍ରାଦେଶିକ ଅଫିସରମାନଙ୍କ କ୍ଷମତା ହାସଲ ଯୋଗୁ ବିଜୟନଗର ଓ ବାହମନୀ ରାଜ୍ୟର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ହୋଇପାରିଲା । ସେହି ସମୟରେ ପୂର୍ବରେ ବଂଗ ଏବଂ ପଶ୍ଚିମରେ ମୁଲ୍‌ତାନ୍ ଏବଂ ସିନ୍ଧୁ ସ୍ୱାଧୀନ ହେଲେ । ଫିରୋଜଶାହା ତୋଗଲକ ଏହି ହରାଇଥିବା ରାଜ୍ୟଗୁଡ଼ିକୁ ପୁର୍ନବାର ହାସଲ କରିବା ପାଇଁ ଉଦ୍ୟମ କରି ବିଫଳ ହେଲେ । ସେ ବଂଗ ଆକ୍ରମଣ କରି ବିଫଳ ହୋଇଥିଲେ । ସେ ଓଡ଼ିଶା ଆକ୍ରମଣ କରି ଯାଜନଗରକୁ ଲୁଣ୍ଠନ କରିଥିଲେ କିନ୍ତୁ ଏହାକୁ ଅଧିକାର କରିପାର ନଥିଲେ । ସେ କାଙ୍ଗ୍ରା ଲୁଣ୍ଠନ କଲେ ଏବଂ ଗୁଜୁରାଟ ଓ ଥାଟ୍ଟାରେ ବିଦ୍ରୋହକୁ ଦମନ କରିଥିଲେ ।

୧୩୩୮ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଫିରୋଜଶାହା ତୋଗଲକଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁପରେ ସୁଲତାନୀ ରାଜ୍ୟର ପତନ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ପୂର୍ବ ଆଲୋଚନା ଅନୁଯାୟୀ ପ୍ରାଦେଶିକ ଗଭର୍ଣ୍ଣରମାନେ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ହୋଇ ସ୍ୱାଧୀନତା

ଟିପ୍ପଣି

ଘୋଷଣା କଲେ । ସୁଲତାନ ଓ ସାମନ୍ତମାନଙ୍କ ମଧରେ ସୁସଂପର୍କ ରହିଲା ନାହିଁ । ସୁଲତାନଙ୍କର ଆଞ୍ଚଳିକ ଶାସକ ଓ ଜମିଦାରମାନଙ୍କ ସହିତ ସଂଘର୍ଷ ସୁଲତାନୀ ଶାସନକୁ ଆହୁରି ଦୁର୍ବଳ କରିଦେଲା । ସୁଲ୍‌ତାନୀ ଶାସନର ପତନ ହେଉଥିବା ବେଳେ ୧୩୯୮ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ତୈମୁରଲଙ୍ଗଙ୍କ ଦିଲ୍ଲୀ ଆକ୍ରମଣ ଶେଷ ଝଟକା ଦେଇଥିଲା । ତୈମୁରଲଙ୍ଗ ଜଣେ ତୁର୍କ ଥିଲେ, ଯେ କି ଏସିଆ ଆସି କେବଳ ଲୁଣ୍ଠନ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଭାରତ ଆକ୍ରମଣ କରିଥିଲେ । ତୈମୁରଲଙ୍ଗ ଦିଲ୍ଲୀରେ ପ୍ରବେଶ କରି ଅତି ନୃଶଂସ ଭାବରେ ହିନ୍ଦୁ, ମୁସଲମାନ, ସ୍ତ୍ରୀଲୋକ ଏବଂ ଛୋଟ ପିଲାମାନଙ୍କୁ ହତ୍ୟା କରିଥିଲେ ।

ତୈମୁରଲଙ୍ଗଙ୍କ ଦିଲ୍ଲୀ ଆକ୍ରମଣ ର ୧୫ ବର୍ଷପରେ ଦିଲ୍ଲୀ ସୁଲତାନୀ ଶାସନର ପତନ ହେଲା । ଗୁଜୁରାଟ, ମାଳବ ଏବଂ ବାରାଣସୀ ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ଜୈନପୁର ଶକ୍ତିଶାଳୀ ଆଞ୍ଚଳିକ ରାଜ୍ୟ ଭାବେ ଆର୍ବିଭୁତ ହେଲେ । ଗୁଜୁରାଟ ଏବଂ ଜୌନପୁର ନିରବଚ୍ଛିନ୍ନ ଭାବେ ଲୋଦୀ ବଂଶର ସୁଲତାନ୍‌ମାନଙ୍କ ସହିତ ସଂଘର୍ଷରେ ଲିପ୍ତ ରହିଥିଲେ । ଦିଲ୍ଲୀଠାରୁ ସ୍ୱାଧୀନ ହୋଇ ମଧ ଭାରତର ଏବଂ ଦକ୍ଷିଣ ଭାରତର ଅନେକ ରାଜ୍ୟର ଉତ୍‌ଥାନ ଦେଖିବାକୁ ମିଳିଲା । ସେମାନଙ୍କ ମଧରେ ପ୍ରଧାନ ଥିଲା ଓଡିଶାର ଗଜପତିମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଶାସିତରାଜ୍ୟ, ବାହାମନି ରାଜ୍ୟ ଏବଂ ବିଜୟନଗର ସାମ୍ରାଜ୍ୟ । ବାହାଲୋଲ ଲୋଦୀ (୧୪୫୧ - ୧୪୮୫) ଏବଂ ସିକନ୍ଦର ଲୋଦୀ (୧୪୯୮ - ୧୫୧୬) ଏହି ଆଞ୍ଚଳିକ ରାଜ୍ୟଗୁଡିକୁ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ ରେ ରଖିବା ପାଇଁ ଚେଷ୍ଟା କରିଥିଲେ । ଶେଷରେ ଇବ୍ରାହିମ୍ ଲୋଦୀ (୧୫୧୭ - ୧୫୨୬) ଙ୍କ ରାଜତ୍ୱକାଳରେ ବିହାର ରାଜ୍ୟ ତା'ର ସ୍ୱାଧୀନତା ଘୋଷଣା କଲା । ପଞ୍ଜାବର ଗଭର୍ଣ୍ଣର ଦୌଲତ ଖାଁ ଲୋଦୀ ବିଦ୍ରୋହ କରିବା ସହିତ ବାବରଙ୍କୁ ଭାରତ ଆକ୍ରମଣ କରିବା ପାଇଁ ୧୫୨୬ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରିଥିଲେ ।

୧୫୨୬ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ମୋଗଲ ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଏବଂ ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ବିସ୍ତାର ନୀତିଯୋଗୁ ଆଞ୍ଚଳିକ ରାଜ୍ୟମାନଙ୍କରେ ଶାସନ କରୁଥିବା ରାଜବଂଶ ଗୁଡିକ କ୍ରମଶଃ ଦୁର୍ବଳ ହୋଇ ପଡିଲେ ଏବଂ ଏହି ରାଜ୍ୟ ଗୁଡ଼ିକ ମୋଗଲସାମ୍ରାଜ୍ୟରଅଂଶ ରୂପେ ବିବେଚିତ ହେଲେ । କିନ୍ତୁ ଆଞ୍ଚଳିକ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ଗୁଡିକ ଯଥା :- କଳା, ସାହିତ୍ୟ ଏବଂ ଧର୍ମ କିଛି ପରିବର୍ତ୍ତନ ସହିତ ସେହିପରି ରହିଥିଲା । ଅଷ୍ଟାଦଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ମୋଗଲ ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ପତନ ପରେ ପ୍ରାଦେଶିକ ଗଭର୍ଣ୍ଣର ମାନେ ଏବଂ ଅଳ୍ପ କେତେକ ଅଧିକୃତ ରାଜ୍ୟ ସେମାନଙ୍କର ସ୍ୱାଧୀନତା ଘୋଷଣା କଲେ । ଫଳରେ ନୂତନ ଆଞ୍ଚଳିକ ରାଜ୍ୟଗୁଡ଼ିକର ଉନ୍ମେଷ ହେଲା । ଏହି ରାଜ୍ୟଗୁଡ଼ିକ ଥିଲା, ପଞ୍ଜାବ, ବଂଗ, ଅଯୋଧା, ହାଇଦରାବାଦ୍, ମହିଶୁର ଏବଂ ମରହଟ୍ଟା ରାଜ୍ୟ ।

INTEXT QUESTIONS 11.2 - ପ୍ରତ୍ୟାଶିତ ପୂର୍ବଜ୍ଞାନ

1. ଦିଲ୍ଲୀ ସୁଲତାନୀ ଶାସନର ପତନ କେବେ ଆରମ୍ଭ ହେଲା ?

   ____

2. ଇବ୍ରାହିମ୍ ଲୋଦୀଙ୍କ ଶାସନକାଳରେ କେଉଁ ଦୁଇଟି ରାଜ୍ୟ ନିଜକୁ ସ୍ୱାଧୀନ ବୋଲି ଘୋଷଣା କଲେ ?

   ____

HISTORY OF THE REGIONAL STATES -A FEW CASE STUDIES
କେତେକ ଆଞ୍ଚଳିକ ରାଜ୍ୟଗୁଡିକର ଇତିହାସ

11.3 JAUNPUR- ଜୌନପୁର

ଗୋମତି ନଦୀ ଉପକୂଳ ରେ ଥିବା ପୂର୍ବ ଉତ୍ତର ପ୍ରଦେଶ ର ଆଧୁନିକ ବାରଣାସୀ ଅଞ୍ଚଳରେ ଜୌନପୁର ଅବସ୍ଥିତ । ଦିଲ୍ଲୀ ସୁଲ୍‌ତାନୀ ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ପୂର୍ବଖଣ୍ଡରେ ଏହି ପ୍ରଦେଶ ଥିଲା ଏକ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ରାଜ୍ୟ । ଫିରୋଜ ଶାହା ତୋଗଲକ ଙ୍କ ଜଣେ ପ୍ରଖ୍ୟାତ ସାମନ୍ତ ମାଲିକ୍ ସରୱାର ଜୌନପୁରର ର ଗଭର୍ଣ୍ଣର ଥିଲେ । ୧୩୯୪ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ସୁଲତାନ ନସିରୁଦ୍ଦିନ୍ ମହମ୍ମଦ ଶାହା ତୋଗଲକ୍

ତାଙ୍କୁ ଏକ ମନ୍ତ୍ରୀ ପଦ ପ୍ରଦାନ କରି ସୁଲତାନୁ - ସରକ୍ ଉପାଧିରେ ଭୂଷିତ କରିଥିଲେ । ଏହି ଉପାଧିର ଅର୍ଥ ଥିଲା 'ପୂର୍ବର ପ୍ରଭୁ' (Master of East) । ତେଣୁ ସେ ମାଲିକ୍ ସରୱାର ସୁଲତାନୁ ସରକ୍ ରୂପେ ପରିଚିତ ହେଲେ । ତୈମୁରଲଙ୍ଗ ଦିଲ୍ଲୀ ଆକ୍ରମଣ ପରେ ଏବଂ ସୁଲତାନୀ ରାଜ୍ୟର ପତନ ସମୟରେ ଦୁର୍ବଳ ରାଜନୈତିକ ଅବସ୍ଥାରୁ ଫାଇଦା ଉଠାଇବା ଚେଷ୍ଟା କରିଥିଲେ । ସେଥିପାଇଁ ସେ ନିଜର ସ୍ୱାଧୀନତା ଘୋଷଣା କଲେ । ତାଙ୍କ ପରେ ତାଙ୍କ ପୁତ୍ର ମୁବାରକ ଶାହା ସରକୀ ସିଂହାସନ ଆରୋହଣ କଲେ । ସୁଲତାନ୍ ତାଙ୍କ ନିଜ ନାମରେ ମୁଦ୍ରା ପ୍ରଚଳନ କଲେ । ତାଙ୍କରି ଶାସନ କାଳ ମଧରେ ଦିଲ୍ଲୀର ସୁଲତାନ୍ ମହମ୍ମଦ ଶାହା ତୋଗଲକ ଜୌନପୁର କୁ ଅଧିକାର କରିବା ପାଇଁ ପ୍ରୟାସ କରି ବିଫଳ ହୋଇଥିଲେ । ଏହାପରେ ଜୌନପୁର ର ବିଭିନ୍ନ ଶାସକଙ୍କ ସମୟରେ ଦିଲ୍ଲୀ ସହିତ ଅନବରତ ଦ୍ୱନ୍ଦ ଲାଗିରହିଥିଲା । ସରକୀ ସୁଲତାନ ମାନେ ମଧ ଦିଲ୍ଲୀ ଅଧିକାର କରିବା ପାଇଁ ବହୁତ ଉଦ୍ୟମ କରି ବିଫଳ ହୋଇଥିଲେ । ୧୪୦୨ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଇବ୍ରାହିମ୍ ଶାହା ସରକୀ ଜୌନପୁର ର ସୁଲତାନ ହୋଇ ଚାରିବର୍ଷ ଶାସନ କରିଥିଲେ । ସେ ଥିଲେ ମୁବାରକ ଶାହାଙ୍କର ଭ୍ରାତା । ଇବ୍ରାହିମ୍ ଜଣେ ବିଦ୍ୱାନ ବ୍ୟକ୍ତି ଥିଲେ । ସେ ଇସଲାମ ଧର୍ମର ତତ୍ତ୍ୱ, ଆଇନ, ସଂଗୀତ ଓ ସୂକ୍ଷ୍ମକଳାରେ ବିଶେଷ ପାରଦର୍ଶିତା ଅର୍ଜନ କରିଥିଲେ । ସେ ସ୍ଥାପତ୍ୟର ଜଣେ ବଡ ପୃଷ୍ଠପୋଷକ ଥିଲେ । ସରକୀ ଶୈଳୀ ନାମକ ଏକ ନୂତନ ସ୍ଥାପତ୍ୟ ଶୈଳୀର ଉଦ୍ଭବ ହୋଇଥିଲା । ଏହି ଶୈଳୀ ହିନ୍ଦୁ ଶୈଳୀ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରଭାବିତ ହୋଇଥିଲା । ସର୍କୀ ସୁଲତାନୀ ରାଜ୍ୟ ପଶ୍ଚିମରେ ଉତ୍ତରପ୍ରଦେଶ ର ଆଲିଗଡ଼ ଠାରୁ ପୂର୍ବରେ ଉତ୍ତର ବିହାରର ଦରଭଙ୍ଗା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏବଂ ଉତ୍ତରରେ ନେପାଳ ଠାରୁ ଦକ୍ଷିଣରେ ବୁନ୍ଦଲେଖଣ୍ଡ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବିସ୍ତାର ଲାଭ କରିଥିଲା । ହୁସେନ୍ ଶାହା ସରକୀଙ୍କ ରାଜତ୍ୱ ସମୟରେ (୧୪୫୮ - ୧୫୦୫) ବାହାଲୋଲ ଲୋଦୀ ଙ୍କ ସହିତ ଦୀର୍ଘଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯୁଦ୍ଧ ଲାଗିଥିଲା । ବାହାଲୋଲ ଲୋଦୀ ୧୪୮୪ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ଜୌନପୁର ଆକ୍ରମଣ କଲେ । ହୁସେନ ଶାହା ପଳାୟନ କଲେ । ଶେଷରେ ବାହାଲୋଲ ଲୋଦୀଙ୍କ ଉତ୍ତରାଧିକାରୀ ସିକନ୍ଦର ଲୋଦୀ ଜୌନପୁରକୁ ସୁଲତାନୀ ଶାସନର ସଂଯୁକ୍ତ କରିଥିଲେ । ହୁସେନ ଶାହା ମୃତ୍ୟୁବରଣ କଲେ ଏବଂ ସରକୀ ରାଜବଂଶର ବିଲୟ ହେଲା ।

11.4 KASHMIR - କାଶ୍ମୀର

ଭାରତର ଉତ୍ତର ଭାଗରେ କାଶ୍ମୀର ଅବସ୍ଥିତ । ଏକାଦଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ କାଶ୍ମୀର ର ଶାସକ ମାନେ ଶୈବ ଭକ୍ତ ଥିଲେ ଏବଂ ଶୈବଧର୍ମ କାଶ୍ମୀର ର ରାଜ୍ୟଧର୍ମ ରୂପେ ପରିଗଣିତ ହୋଇଥିଲା । ଆରବ ପରିବ୍ରାଜକ ଆଲ୍‌ବେରୁଣୀ ତାଙ୍କ ଭାରତ ଭ୍ରମଣ ବୃତାନ୍ତରେ ଲେଖିଛନ୍ତି ଯେ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ସେହି ସମୟରେ କାଶ୍ମୀର କୁ ଯିବାପାଇଁ ଅନୁମତି ପାଉନଥିଲା । ଏପରିକି ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କ ଉପରେ ମଧ ନିଷେଧାଜ୍ଞା ଜାରି କରାଯାଇଥିଲା । ୧୩୨୦ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ କାଶ୍ମୀରରେ ଶାସନ କରୁଥିବା ରାଜବଂଶ ଦୁର୍ଦ୍ଧଷ ମଙ୍ଗୋଲ ଆକ୍ରମଣକୁ ପ୍ରତିହତ କରିପାରି ନଥିଲା । ତେଣୁ ଏ ବଂଶ ଜନସାଧାରଣଙ୍କର ଆସ୍ଥା ହରାଇଥିଲା । ୧୩୩୯ ଖୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଶାମସୁଦ୍ଦୀନ୍ ଶାହା ଶୈବ ଶାସକଙ୍କୁ ଗାଦିଚ୍ୟୁତ କରି କାଶ୍ମୀରର ଶାସକ ହେଲେ । ଏହି ସମୟଠାରୁ ଆଗକୁ ଇସଲାମ ଧର୍ମ କାଶ୍ମୀର ସମାଜକୁ ପ୍ରଭାବିତ କରିଥିଲା । ସୁଫିସନ୍ଥ ମାନଙ୍କୁ ଋଷି ବୋଲି କୁହାଯାଉଥିଲା । ସେମାନେ ହିନ୍ଦୁ ଧର୍ମ ଓ ଇସଲାମ ଧର୍ମର ମୌଳିକ ନୀତି ଗୁଡ଼ିକୁ ଏକତ୍ରିତ କରି ଏକ ନୂତନ ଧର୍ମର ପ୍ରଚାର କଲେ । ଏହି ସୁଫିସନ୍ଥ ମାନେ ମଧଏସିଆରୁ କାଶ୍ମୀରକୁ ଚାଲିଆସିଥିଲେ ଏବଂ ପରେ ସମାଜ ଓ ଧର୍ମକୁ ପ୍ରଭାବିତ କରିଥିଲେ । କ୍ରମଶଃ ଗରିବ ଶ୍ରେଣୀ ଇସ୍‌ଲାମ ଧର୍ମ ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ରାଜ୍ୟଶାସନ ଦ୍ୱାରା ଇସଲାମ ଧର୍ମର ପ୍ରସାର ପାଇଁ ଉଦ୍ୟମ କରାଗଲା । କାଶ୍ମୀର ସୁଲତାନ ସିକନ୍ଦର ଶାହା (୧୩୯୮ -୧୪୦୭) ଏକ ଆଦେଶନାମା ଜାରି କରିଥିଲେ । ଏଥିରେ କୁହାଗଲା ଯେ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କ ସହିତ ସମସ୍ତ ହିନ୍ଦୁ ଇସଲାମ ଧର୍ମ ଗ୍ରହଣ କରିବେ ନଚେତ ରାଜ୍ୟଛାଡି ଚାଲିଯିବେ । କୁହାଯାଏ ଯେ ସୁହାଭଟ୍ଟ ନାମକ ଜଣେ ହିନ୍ଦୁ ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ଇଙ୍ଗିତରେ ସୁଲ୍‌ତାନ ଏହି ଆଦେଶନାମା ଜାରୀ କରିଥିଲେ । ସେହିମନ୍ତ୍ରୀ ଇସଲାମ ଧର୍ମ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ ।

ସମ୍ଭବତଃ କାଶ୍ମୀରର ସବୁଠାରୁ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ରାଜାଥିଲେ ଜଇନୁଲ ଆବିଦୀନ (୧୪୨୦ - ୧୪୭୦)। ସେ ଜଣେ ବିଜ୍ଞ ଶାସକ ଥିଲେ । ସିକନ୍ଦର ଶାହାଙ୍କ ସମୟରେ କାଶ୍ମୀର ଛାଡି ଚାଲି ଯାଇଥିବା ଲୋକମାନଙ୍କୁ ପୁର୍ନବାର ଫେରାଇଆଣିବାକୁ ଆଦେଶ ଦେଇଥିଲେ । ସେ ଜିଜିୟା କରକୁ ଉଚ୍ଛେଦ କରିଥିଲେ । ସେ ଗୋ-ହତ୍ୟା ବନ୍ଦ କରିଥିଲେ । ସେ ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କୁ ଉଚ୍ଚ ପଦ ପଦବୀରେ ନିଯୁକ୍ତି ଦେଇଥିଲେ । ଅସଂଖ୍ୟ ମନ୍ଦିର ଗୁଡ଼ିକର ମରାମତି କରାଗଲା ଏବଂ ନୂତନ ମନ୍ଦିରମାନ ନିର୍ମିତ ହେଲା । ମୋଗଲ ସମ୍ରାଟ ଆକବରଙ୍କ ଦରବାରର ଐତିହାସିକ ବର୍ଣ୍ଣନା କରି କହିଛନ୍ତି, ଯେ କାଶ୍ମୀରରେ ୧୫୦ଟି ବୃହତ ମନ୍ଦିର ଥିଲା । ସୁଲତାନ ଜଇନୁଲ ଆବିଦୀନ ଜାମ୍ମୁର ହିନ୍ଦୁରାଜାଙ୍କର କନ୍ୟାକୁ ବିବାହ କରିଥିଲେ । କେତେକ ବିଶେଷଜ୍ଞ ଜଇନୁଲ ଆବିଦୀନଙ୍କୁ କାଶ୍ମୀରର ଆକବର ବୋଲି ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଛନ୍ତି । ତାଙ୍କ ରାଜତ୍ୱ ସମୟରେ କାଶ୍ମୀର ଏକ ସମୃଦ୍ଧିଶାଳୀ ରାଜ୍ୟରେ ପରିଣତ ହୋଇଥିଲା । ତେଣୁ ତାଙ୍କୁ କାଶ୍ମୀରର ବାଦଶାହା ବା କାଶ୍ମୀରର ମହାନ୍ ରାଜାରୂପେ ଉଲ୍ଲେଖ କରାଯାଇଛି ।

କାଶ୍ମୀରରେ କୃଷିର ଉନ୍ନତି ପାଇଁ ସୁଲ୍‌ତାନଙ୍କ ଅବଦାନ ଅତୁଳନୀୟ । ସେ କେନାଲ ଏବଂ ଡ୍ୟାମ୍ ନିର୍ମାଣ କରିଥିଲେ । କୃଷିର ବିବରଣୀ ରଖାଯାଉଥିଲା । ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ କିମ୍ବା ପ୍ରାକୃତିକ ଦୁର୍ବିପାକ ସମୟରେ ଋଣ ବା ଶସ୍ୟ ଆକାରରେ ରିଲିଫ ଦିଆଯାଉଥିଲା । ପଶୁଖାଦ୍ୟ, ଗୋଖାଦ୍ୟ ଇତ୍ୟାଦି ଦିଆଯାଉଥିଲା । ସୁଲତାନ ମଧ ମୁଦ୍ରା ପ୍ରଚଳନରେ ସଂସ୍କାର ଆଣିଥିଲେ । ସେ ବଜାର ନିୟନ୍ତ୍ରଣ ନୀତି ପ୍ରଣୟନ କରି ପ୍ରତ୍ୟେକ ଦ୍ରବ୍ୟର ମୂଲ୍ୟ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରିଥିଲେ । ସେ ନିଜ ରାଜ୍ୟରେ ମିଳୁନଥିବା ଦ୍ରବ୍ୟର ଆମଦାନୀ ଉପରେ ରିହାତିକର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିଥିଲେ । ସେ ଲୁଣର ଅଭାବକୁ ମେଣ୍ଟେଇବା ପାଇଁ ଲଦାଖ୍‌ରୁ ଲୁଣ ଆମଦାନି କରୁଥିଲେ ଏବଂ ବଣିକମାନଙ୍କୁ ଯଥା ସମ୍ଭବ ସାହାଯ୍ୟ କରୁଥିଲେ । ହସ୍ତଶିଳ୍ପର ବିକାଶ ପାଇଁ ସୁଲ୍‌ତାନ ବିଶେଷ ଧ୍ୟାନ ଦେଉଥିଲେ । ସେ କାଗଜ ତିଆରି ଓ ବହି ବନ୍ଧେଇ ବିଷୟରେ ତାଲିମ ଦେବାପାଇଁ କିଛି ଲୋକଙ୍କୁ ସମରକନ୍ଦ ପଠାଇଥିଲେ । ସୁଲତାନ ମଧ ପ୍ରସ୍ତର କାଟିବା ଏବଂ ମସୃଣ କରିବା ଶିଳ୍ପକୁ ଉତ୍ସାହିତ କରିଥିଲେ । ସେ ବିଛଣା ଓ ଶାଲ ନିର୍ମାଣ କୁ ଉତ୍ସାହ ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲେ । ସେଥିପାଇଁ ଏବେ ମଧ କାଶ୍ମୀର ପ୍ରସିଦ୍ଧ । ସୁଲତାନ୍ ମଧ ଜେଙ୍ଗୀର, ଜେଙ୍କଟ୍ ଏବଂ ଜେନ୍‌ପୁର ନାମକ ତିନିଗୋଟି ସହର ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିଥିଲେ ଏବଂ ଡାଲ୍‌ହ୍ରଦରେ ଏକ ଉପଦୀପର ଭିତ୍ତିପ୍ରସ୍ତର ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ ଯାହାକି ଅଦ୍ୟାବଧି ବିଦ୍ୟମାନ । ତାଙ୍କର ପ୍ରଧାନ କୃତିତ୍ୱ ଥିଲା ବାଲୋର ହ୍ରଦରେ ଯାନ୍ତ୍ରିକ ଶୈଳୀରେ ଜଇନ୍ ଲଙ୍କା ନାମକ ଏକ କୃତ୍ରିମ ଉପଦ୍ୱୀପର ପ୍ରତିଷ୍ଠା । ସେ ତାଙ୍କର ପ୍ରାସାଦ ଓ ସମାଧି ନିର୍ମାଣ କରିଥିଲେ ।

ସେ ପାର୍ସୀ ଓ ସଂସ୍କୃତରେ ଅଗାଧ ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ ଅର୍ଜନ କରିଥିଲେ । ସେ ତିବ୍ବତ ଓ ଆରବ ଭାଷା ଜାଣିବା ସହିତ ପାର୍ସୀ ପଣ୍ଡିତ ଓ ସଂସ୍କୃତ ପଣ୍ଡିତମାନଙ୍କୁ ପୃଷ୍ଠପୋଷକତା ପ୍ରାଦନ କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କରି ପୃଷ୍ଠପୋଷକତାରେ ମହାଭାରତ ଏବଂ କଲହଣଙ୍କ ରଚିତ ରାଜତରଙ୍ଗୀଣି ପାରସ୍ୟ ଭାଷାରେ ଅନୁବାଦିତ ହୋଇଥିଲା । ସେହିପରି ଅନେକ ପାରମ୍ପରିକ ଗ୍ରନ୍ଥ ଓ ଆରବୀୟ ଗ୍ରନ୍ଥ ହିନ୍ଦି ଭାଷାରେ ଅନୁବାଦିତ ହୋଇଥିଲା । ସେ ନିଜେ ମଧ ଜଣେ କବିଥିଲେ ଏବଂ ଅନେକ କବିତା ରଚନା କରିଯାଇଛନ୍ତି । 'କୁତବ' ନାମକ ଏକ ପୁସ୍ତକରେ ତାଙ୍କ କବିତା ଗୁଡ଼ିକ ସଂକଳିତ ହୋଇଥିଲା ।

ତାଙ୍କପରେ ଦୁର୍ବଳ ଶାସକମାନେ କାଶ୍ମୀର ର ସିଂହାସନ ଆରୋହଣ କରିଥିଲେ । ଫଳରେ ସେଠାରେ ଅସ୍ଥିରତା ବିରଜମାନ କଲା । ଏହି ଅସ୍ଥିରତାର ସୁଯୋଗ ନେଇ ମିର୍ଜା ହାଇଦର ନାମକ ବାବରଙ୍କର ଜଣେ ବନ୍ଧୁ ୧୫୮୬ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ କାଶ୍ମୀର ଅଧିକାର କରିଥିଲେ । ଏହାପରେ ଆକବର କାଶ୍ମୀର ଅଧିକାର କରି ତାକୁ ମୋଗଲ ସାମ୍ରାଜ୍ୟରେ ଅର୍ନ୍ତଭୁକ୍ତ କରି ଦେଇଥିଲେ ।

11.5 BENGAL - ବଂଗ

ଅଷ୍ଟମ ଶତାବ୍ଦୀରେ ପାଳବଂଶ ଅଧୀନରେ ବଂଗ ଏକ ପ୍ରଧାନ ଆଞ୍ଚଳିକ ରାଜ୍ୟ ଥିଲା ଏବଂ ଦ୍ୱାଦଶ ଶତାବ୍ଦୀ ବେଳକୁ ଏହା ସେନମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରାଶାସିତ ହେଉଥିଲା । ଦିଲ୍ଲୀ ସୁଲ୍‌ତାନୀ ସାମ୍ରାଜ୍ୟର

ଟିପ୍ପଣି

ଏହିରାଜ୍ୟ ପୂର୍ବପ୍ରାନ୍ତରେ ଅବସ୍ଥିତ ଥିଲା । ଦୀର୍ଘ ଦୂରତ୍ୱ, ପ୍ରତିକୂଳ ଜଳବାୟୁ ଏବଂ ଗମନାଗମନର ଅସୁବିଧା ହେତୁ, ଏହି ପ୍ରଦେଶକୁ ନିୟନ୍ତ୍ରଣରେ ରଖିବା ସମ୍ଭବ ନଥିଲା । ତେଣୁ ବଂଗ ଅନେକ ସମୟରେ ସ୍ୱାଧୀନତା ଘୋଷଣା କରୁଥିଲା । ଗୀୟାସୁଦ୍ଦିନ ତୋଗଲକ ବଂଗକୁ ତିନୋଟି ସ୍ୱାଧୀନ ଶାସିତ ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ କରି ଏହି ସମସ୍ୟାର ସମାଧାନ ପାଇଁ ଉଦ୍ୟମ କରିଥିଲେ । ଏ ଗୁଡ଼ିକ ଥିଲା ଲାଖନଇଟି, ସତ୍‌ଗାଓଁ ଏବଂ ସୋନାର ଗାଓଁ । ସେ ଯାହାହେଉ ସେଠାରେ ଏହି ସମସ୍ୟା ବଳବତ୍ତର ରହିଲା, ଏବଂ ଚର୍ତୁଦଶ ଶତାବ୍ଦୀ ବେଳକୁ ବଂଗ ଏକ ସ୍ୱାଧୀନ ଆଞ୍ଚଳିକ ରାଜ୍ୟ ରୂପେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିଲା ।

୧୩୪୬ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ହାଜୀ ଇଲିଆସ ଖାଁ ନାମକ ଜଣେ ସାମନ୍ତ ବଂଗକୁ ଏକତ୍ରିତ କରି ଏହାକୁ ଶାସନ କଲେ ଏବଂ ନିଜକୁ ସାମସୁଦ୍ଦୀନ ଇଲିଆସ ଶାହା ଉପାଧିରେ ଭୂଷିତ କରି ଇଲିଆସ୍ ଶାହା ବଂଶର ମୂଳଭିତ୍ତି ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ । ସେ ବଂଗକୁ ଅଧିକାର କଲାପରେ ଓଡିଶା ଏବଂ ତିରିହୁତ୍ ଆକ୍ରମଣ କଲେ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କୁ ବାର୍ଷିକ କର ଦେବାପାଇଁ ବାଧ କଲେ । ତାଙ୍କର ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ବିସ୍ତାର ଦିଲ୍ଲୀ ସୁଲତାନୀ ସାମାଜ୍ୟ ପାଇଁ ସର୍ତକ ଘଣ୍ଟି ବଜାଇଲା । ଫଳରେ ସୁଲତାନମାନେ ବଂଗ ଅଧିକାର କରିବାକୁ ବହୁବାର ଚେଷ୍ଟାକରି ବିଫଳ ହେଲେ । ଗିୟାସୁଦ୍ଦିନ ଆଜମ ଥିଲେ ଇଲିଆସ ଶାହି ରାଜବଂଶର ଅନ୍ୟ ଜଣେ ପ୍ରଧାନ ଶାସକ । ସେ ଜଣେ ବିଦ୍ୱାନ ବ୍ୟକ୍ତି ଥିଲେ । ଏବଂ ପାର୍ସୀ ସାହିତ୍ୟର ଉନ୍ନତି ପାଇଁ ପୃଷ୍ଠପୋଷକତା ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲେ । ସେ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କୁ ଯଥାର୍ଥ ନ୍ୟାୟ ପ୍ରଦାନକାରୀ ରୂପେ ଖ୍ୟାତି ଅର୍ଜନ କରିଥିଲେ । କୁହାଯାଏ ଯେ , ସେ ଦୁର୍ଘଟଣା ଘଟାଇ ଜଣେ ବିଧବା ନାରୀଙ୍କ ପୁତ୍ରକୁ ହତ୍ୟା କରିଥିଲେ । ଉକ୍ତ ବିଧବା ନାରୀ କାଜୀଙ୍କ ନିକଟରେ ଅଭିଯୋଗ କରିଥିଲେ । କାଜୀ ସୁଲତାନଙ୍କୁ ନ୍ୟାୟାଳୟରେ ହାଜର ହେବା ପାଇଁ ସମନ ପଠାଇଥିଲେ । ଯେତେବେଳେ ଏହି ମକଦ୍ଦମାର ବିଚାର ହେଲା, ଆଜମ୍ କାଜୀଙ୍କୁ କହିଥିଲେ ଯେ କାଜୀ ଯଦି ତାଙ୍କ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଠିକ୍ ଭାବରେ ପାଳନ ନ କରିଥାନ୍ତେ ତାକୁ ହତ୍ୟା କରାଯାଇଥାନ୍ତା । ଆଜମ୍‌ଙ୍କ ଚୀନ ସହିତ ବନ୍ଧୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ସଂପର୍କ ରହିଥିଲା । ବଂଗ ଓ ଚୀନ ମଧ୍ୟରେ ଏକ ସମୃଦ୍ଧଶାଳୀ ବାଣିଜ୍ୟିକ ସଂପର୍କ ରହିଥିଲା । ମାଲପରିବହନ ଓ ଆଦାନପ୍ରଦାନ ପାଇଁ ଚିଟାଗଙ୍ଗ ବନ୍ଦର ଏକ ପ୍ରଧାନ କେନ୍ଦ୍ର ରୂପେ ମାନ୍ୟତା ଲାଭ କରିଥିଲା । ଚୀନ ଶାସକଙ୍କ ଦାବୀ ଅନୁଯାୟୀ ଆଜମ ବୌଦ୍ଧ ସନ୍ୟାସୀ ମାନଙ୍କୁ ଚୀନ କୁ ପ୍ରେରଣ କରିଥିଲେ । ପାଣ୍ଡୁଆ ଏବଂ ଗୌଡ ବଂଗର ରାଜଧାନୀ ଥିଲା ।

୧୫୩୮ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଶେରଶାହା ସୁରୀ ବେଙ୍ଗଲ ଅଧିକାର କରିଥିଲେ । ୧୫୮୬ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଆକବର ବଂଗ ଅଧିକାର କରି ଏହାକୁ ଏକ ସୁବାରେ ପରିଣତ କରିଥିଲେ । ପାର୍ସୀଭାଷା ସେତେବେଳେ ସରକାରୀ ଭାଷା ରୁପେ ପ୍ରଚଳିତ ଥିଲା କିନ୍ତୁ ବଙ୍ଗଳା ଭାଷା ଆଞ୍ଚଳିକ ଭାଷା ରୂପେ ପ୍ରଚଳିତ ଥିଲା । ବଙ୍ଗ ମୋଗଲ ଅଧିକୃତ ହେଲାପରେ ଏହାର ଦକ୍ଷିଣ ଭାଗରେ ବଣ ଜଙ୍ଗଲ ଓ ସନ୍ତସନ୍ତିଆ ସ୍ଥାନରେ କୃଷିଭିତ୍ତିକ ବସତି ଗୁଡ଼ିକ ସ୍ଥାପିତ ହେବାର ଦେଖାଗଲା । ଏହାପରେ ଧାନଚାଷର ପ୍ରସାର ହେତୁ ଏଠାରେ ଘନ ଜନବସତି ଦେଖାଗଲା । ସେଠାରେ ମଧ କୃଷକ ଗୋଷ୍ଠୀ ଏବଂ କେଉଟମାନେ ବସତି ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ । ମୋଗଲମାନେ ଢ଼ାକାଠାରେ ସେମାନଙ୍କର ରାଜଧାନୀ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିଥିଲେ । ପ୍ରଶାସନିକ ଅଧିକାରୀ ଓ କର୍ମଚାରୀମାନେ ସେଠାରେ ବାସ କଲେ । ସେଠାରେ ସେମାନଙ୍କୁ ଭୂମି ପ୍ରଦାନ କରାଗଲା । ଆଲ୍ଲାଉଦ୍ଦୀନ ହୁସେନ ଶାହା (୧୪୩୯ - ୧୫୧୯) ବଙ୍ଗର ଅନ୍ୟତମ ପ୍ରମୁଖ ଶାସକ ଥିଲେ । ସେ ଜଣେ ଦକ୍ଷ ପ୍ରଶାସକ ଥିଲେ ଏବଂ ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କୁ ପ୍ରଶାସନିକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଉଚ୍ଚପଦବୀରେ ନିଯୁକ୍ତି ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲେ । ସେ ବୈଷ୍ଣବ ଧର୍ମର ପ୍ରତିଷ୍ଠାତା ଶ୍ରୀ ଚୈତନ୍ୟଙ୍କୁ ଗଭୀର ଭକ୍ତି ଓ ସମ୍ମାନ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିଥିଲେ । ସେ ସିକନ୍ଦର ଲୋଦୀଙ୍କ ସହିତ ସଂଘର୍ଷରେ ଲିପ୍ତ ହୋଇଥିଲେ ଏବଂ ପରେ ତାଙ୍କସହିତ ଶାନ୍ତି ଚୁକ୍ତି କରିଥିଲେ ।

11.6 GUJRAT- ଗୁଜୁରାଟ

ଗୁଜୁରାଟ ଥିଲା ଏକ ଉର୍ବରଶାଳୀ ଓ ସମୃଦ୍ଧିଶାଳୀ ପ୍ରଦେଶ । ଏହାର ଉନ୍ନତ ବନ୍ଦର ଗୁଡ଼ିକ ଥିଲା ଏବଂ ଏହା ହସ୍ତଶିଳ୍ପ ପାଇଁ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଥିଲା । ଆଲାଉଦ୍ଦିନ ଖିଲିଜୀ ପ୍ରଥମ ସୁଲତାନ ଥିଲେ, ଯିଏକି ଗୁଜୁରାଟକୁ ଦିଲ୍ଲୀ ସୁଲତାନୀ ଶାସନରେ ମିଶାଇଥିଲେ । ତାପରଠାରୁ ଏଠାରେ ତୁର୍କୀ ଗଭର୍ଣ୍ଣର

ମାନେ ଶାସନ କରିଆସୁଥିଲେ । ତୈମୁରଲଙ୍ଗ ଙ୍କ ଦିଲ୍ଲୀ ଆକ୍ରମଣ ପରେ ୧୪୦୭ ରେ ଜାଫର ଖାଁ ଥିଲେ ଗୁଜୁରାଟର ଗଭର୍ଣ୍ଣର । ସେ ନିଜକୁ ସ୍ୱାଧୀନ ଘୋଷଣା କରି ମୁଜାଫର ସାହା ଉପାଧିରେ ନିଜକୁ ଭୂଷିତ କରିଥିଲେ । ଜାଫର ଖାଁ ଙ୍କ ପିତା ଜଣେ ରାଜପୁତ୍ ଥିଲେ । ସେ ତାଙ୍କ ଭଗ୍ନୀଙ୍କୁ ଫିରୋଜ ଶାହା ତୋଗଲକଙ୍କ ସହିତ ବିବାହ ଦେଇଥିଲେ ।

ଅହମ୍ମଦ ଶାହା (୧୪୧୧-୧୪୪୧) ଥିଲେ ଗୁଜୁରାଟର ଜଣେ ପ୍ରଧାନ ଶାସକ । ସେ ଅହମ୍ମଦ ନଗର ସହର ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରି ୧୪୧୩ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଏଠାରେ ରାଜଧାନୀ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିଥିଲେ । ସେ ଜାମା ମସ୍‌ଜିଦ୍ ଏବଂ ତିନ୍ ଦରୱାଜାପରି ସୁନ୍ଦର ସୁନ୍ଦର କୋଠାମାନ, ନିର୍ମାଣ କରିଥିଲେ ଏବଂ ଉଦ୍ୟାନ, ପ୍ରାସାଦ ଓ ବଜାର ଦ୍ୱାରା ସହରକୁ ସୁସଜ୍ଜିତ କରିଥିଲେ । ଗୁଜୁରାଟର ଜୈନ ସ୍ଥାପତ୍ୟ ଦ୍ୱାରା ଅହମ୍ମଦ ଶାହା ପ୍ରଭାବିତ ହୋଇଥିଲେ । ସେ ଜଣେ ଦକ୍ଷ ପ୍ରଶାସକ ଥିଲେ ଏବଂ ଗୁଜୁରାଟର ଆଞ୍ଚଳିକ ରାଜ୍ୟଗୁଡିକୁ ସଂଗଠିତ କରିଥିଲେ । ସେ ରାଜପୁତ ରାଜ୍ୟ ଜଲ୍‌ୱାର, ବୁନ୍ଦି ଏବଂ ଦୁର୍ଗାପୁର କୁ ଗୁଜୁରାଟ ସାଙ୍ଗରେ ମିଶାଇ ଦେଇଥିଲେ । କୁହାଯାଏ, ସେ ଜଣେ ରକ୍ଷଣଶୀଳ ମୁସଲମାନ ଥିଲେ । ସେ ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କ ଉପରେ ଜିଜିଆ କର ବସାଇବା ସହିତ ଅନେକ ହିନ୍ଦୁ ମନ୍ଦିର ନଷ୍ଟ କରିଦେଇଥିଲେ । ଏହି ତଥ୍ୟ ବିବାଦମାନ ମନେହୁଏ । କାରଣ ସେ ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କୁ ଉଚ୍ଚ ପଦ ପଦବୀରେ ଅଧିଷ୍ଠିତ କରୁଥିଲେ । ଅହମ୍ମଦ ଶାହା ଉଭୟ ହିନ୍ଦୁ ଓ ମୁସଲିମ୍ ଶାସକ ମାନଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଯୁଦ୍ଧ କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କର ପ୍ରଧାନ ଶତ୍ରୁ ଥିଲେ ମାଳବର ମୁସଲିମ୍ ଶାସକ । ଉତ୍ତର ଭାରତ ରାଜନୀତିରେ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ବିସ୍ତାର ତଥା ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ବିସ୍ତାର କୁ କେନ୍ଦ୍ର କରି ଗୁଜୁରାଟ ଏବଂ ମାଳବ ମଧ୍ୟରେ ତିକ୍ତତା ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିଲା । ସେ ନ୍ୟାୟ ପ୍ରଦାନ ପାଇଁ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଥିଲେ । ଜଣେ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ହତ୍ୟା ଅଭିଯୋଗରେ ସେ ନିଜ ଜମାତା ଙ୍କୁ ସର୍ବସମ୍ମୁଖରେ ଫାଶୀ ଦେଇଥିଲେ । ମିରାଟ୍ - ଇ - ଅହମ୍ମଦୀ ର ଲେଖକ ସଠିକ୍ ଭାବରେ କହିଛନ୍ତି ଯେ ଏହି ନ୍ୟାୟର ପ୍ରଭାବ ତାଙ୍କ ରାଜତ୍ୱର ଶେଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବଳବତ୍ତର ଥିଲା ।

ସମ୍ଭବତଃ ଗୁଜୁରାଟର ର ସର୍ବପ୍ରଧାନ ଶାସକଥିଲେ ମାମୁଦ ବେଗଡ଼ା । ସେ ଦୁଇଟି ଗଡ ଜୟ କରିଥିଲେ ବୋଲି ତାଙ୍କର ନାମ ଏହିପରି ହୋଇଥିଲା । ସେ ସୌରାଷ୍ଟ୍ରରେ ଜୁନାଗଡ ଏବଂ ଦକ୍ଷିଣ ଗୁଜୁରାଟର ରାଜପୁତ୍ ମାନଙ୍କଠାରୁ ଚମ୍ପାନର ଦୁର୍ଗ ଅଧିକାର କରିଥିଲେ । ଏହି ଦୁଇଟି ଦୁର୍ଗର ସାମରିକ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣରୁ ବିଶେଷ ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ରହିଥିଲା । ଗୀରନାର ଦୁର୍ଗ ସୌରାଷ୍ଟ୍ରରେ ଅବସ୍ଥିତ ଥିଲା । ସିନ୍ଧୁକୁ ଆକ୍ରମଣ କରିବାପାଇଁ ଏହା ସାମରିକ ପୃଷ୍ଠଭୂମି ରୂପେ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିଲା । ସୁଲତାନ ଏହି ପାହାଡର ପାଦଦେଶରେ ମୁସ୍ତାଫାବାଦ୍ ନାମକ ଏକ ସହର ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିଥିଲେ । ଏହି ନୂତନ ସହରଟି ବହୁ କୀର୍ତ୍ତି ସୌଧ ଦ୍ୱାରା ମଣ୍ଡିତ ହୋଇ ଗୁଜୁରାଟର ଦ୍ୱିତୀୟ ରାଜଧାନୀ ରୂପେ ପରିଗଣିତ ହେଲା । ସେହିପରି ମାଳବ ଏବଂ ଖାନ୍ଦେସ୍ ଉପରେ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ ରଖିବାକୁ ଚମ୍ପାରନ୍ ଦୁର୍ଗ ଏକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ସ୍ଥାନର ମାନ୍ୟତା ଲାଭ କରିଥିଲା । ମାମୁଦ ମଧ୍ୟ ଚମ୍ପାରନ ନିକଟରେ ମହମଦାବାଦ ନାମକ ଏକ ନୂତନ ସହର ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିଥିଲେ ।

ଅନ୍ୟ ଏକ ବର୍ଣ୍ଣନାନୁଯାୟୀ ତାଙ୍କୁ ବେଗଡ କୁହାଯିବାର କାରଣ ଥିଲା ତାଙ୍କ ନିଶ । ତାଙ୍କ ନିଶ ଗାଈର ଶିଙ୍ଗପରି ଦେଖାଯାଉ ଥିବାରୁ ତାଙ୍କୁ ଏପରି ନାମରେ ଡକା ଯାଉଥିଲା । ସେ ମଧ୍ୟ ଲମ୍ବା ଦାଢ଼ି ରଖିଥିଲେ । ତାଙ୍କ ନିଶ ଏତେ ଲମ୍ବା ଥିଲା ଯେ ତାକୁ ସେ ମୁଣ୍ଡ ଉପରେ ଗଣ୍ଠି ପକାଇ ରଖୁଥିଲେ । ବିଦେଶୀ ପରିବ୍ରାଜକ ଦୁଆର୍ଟୋ ବାରବୋସାଙ୍କ ମତାନୁସାରେ ମାମୁଦ ବାଲ୍ୟକାଳରେ ଏକପ୍ରକାର ବିଷ ଖାଦ୍ୟ ସାଙ୍ଗରେ ଖାଇଦେଇଥିଲେ । ଫଳରେ ତାଙ୍କ ଶରୀର ଏପରି ବିଷାକ୍ତ ହୋଇଯାଇଥିଲା ଯେ, ଯଦି ଗୋଟିଏ ମାଛି ତାଙ୍କ ମୁଣ୍ଡରେ ବସି ଯାଉଥିଲା, ତେବେ ତା'ର ସାଙ୍ଗେସାଙ୍ଗେ ମୃତ୍ୟୁ ହୋଇଯାଉଥିଲା । ମାମୁଦ ତାଙ୍କର ଖାଇବା ଗୁଣ ପାଇଁ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଥିଲେ । କୁହାଯାଏ ଯେ ମହମ୍ମଦଙ୍କ ଜଳଖିଆ ଥିଲା ଏକ କପ୍ ମହୁ, ଏକ କପ୍ ଲହୁଣୀ ଏବଂ ୧୦୦ ରୁ ୧୫୦ ଟି ପାଚିଲା କଦଳୀ । ସମୁଦାୟ ଦିନକୁ ସିଏ ୧୦ ରୁ ୧୫ କିଲୋ ଖାଦ୍ୟ ଖାଉଥିଲେ । ସେ ଦୀର୍ଘ ୫୨ ବର୍ଷ ଶାସନ କରିଥିଲେ । ସେ ମଧ୍ୟ କଳା ଓ ସାହିତ୍ୟର ଜଣେ ବଡ ପୃଷ୍ଠପୋଷକ ଥିଲେ । ତାଙ୍କ ଦରବାରରେ ଅନେକ ପୁସ୍ତକ ଆରବରୁ ପାର୍ସୀ ଭାଷାକୁ ଅନୁବାଦିତ ହୋଇଥିଲା । ତାଙ୍କ ଦରବାର ର ରାଜକବି ଉଦୟରାଜ ସଂସ୍କୃତରେ ଅନେକ କବିତା ରଚନା କରିଥିଲେ ।

୧୫୦୭ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ମାମୁଦ ପର୍ତ୍ତୁଗୀଜ ମାନଙ୍କ ବିରୋଧରେ ଏକ ଯୁଦ୍ଧାଭିଯାନ କରିଥିଲେ । ପର୍ତ୍ତୁଗୀଜମାନେ ପଶ୍ଚିମ ଉପକୂଳରେ ବସତି ସ୍ଥାପନ କରି ଏକଚାଟିଆ ବାଣିଜ୍ୟ ଚଳାଇଥିଲେ । ଫଳରେ ମୁସଲିମ ବଣିକମାନେ ବହୁତ କ୍ଷତିଗ୍ରସ୍ତ ହେଉଥିଲେ । ପର୍ତ୍ତୁଗୀଜ ମାନଙ୍କର ଏକଚାଟିଆ ବାଣିଜ୍ୟ ନୀତିକୁ ଭାଙ୍ଗିବା ପାଇଁ ସେ ତୁର୍କୀ ସୁଲତାନଙ୍କର ସାହାଯ୍ୟ ଲୋଡିଥିଲେ, କିନ୍ତୁ କିଛି ସାହାଯ୍ୟ ନପାଇବାରୁ ଡିଉ ରେ ଏକ କାରଖାନା ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବାପାଇଁ ପର୍ତ୍ତୁଗୀଜମାନଙ୍କୁ ଗୋଟିଏ ଜାଗା ଦେଇଥିଲେ । ସେ ୧୫୧୧ ରେ ମୃତ୍ୟୁବରଣ କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କ ଉତ୍ତରାଧିକାରୀବାନଙ୍କ ଶାସନ ସମୟରେ ଆକବର ୧୫୭୨ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଗୁଜୁରାଟ ଆକ୍ରମଣ କରି ତାକୁ ମୋଗଲ ସାମ୍ରାଜ୍ୟରେ ମିଶାଇଦେଇଥିଲେ ।

INTEXT QUESTIONS 11.3 - ପ୍ରତ୍ୟାଶିତ ପୂର୍ବଜ୍ଞାନ

1. ସରକୀ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ କେଉଁ ଆଡକୁ ବିସ୍ତାର ଲାଭ କରିଥିଲା ?

____

2. କାହାଙ୍କୁ କାଶ୍ମୀର ର ଆକବର ବୋଲି କୁହାଯାଏ ?

____

3. ଇଲିଆସ ଶାହା ରାଜବଂଶର ପ୍ରତିଷ୍ଠାତା କିଏ ଥିଲେ ?

____

4. ଅହମ୍ମଦ ଶାହା କେଉଁ ସହର ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିଥିଲେ ?

____

11.7 THE BAHAMANI SULTANATE - ବାହାମନୀ ସୁଲତାନୀ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ

ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶୀ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଦକ୍ଷିଣ ଭାରତର ଦୁଇଟି ଶକ୍ତିଶାଳୀ ରାଜ୍ୟର ଉନ୍ମେଷ ହୋଇଥିଲା । ସେଥିମଧ୍ୟରୁ ଗୋଟିଏ ଥିଲା ବାହାମନୀ ସୁଲତାନୀ ରାଜ୍ୟ ଏବଂ ଅନ୍ୟଟି ଥିଲା ବିଜୟନଗର ସାମ୍ରାଜ୍ୟ । ଏହୀ ଦୁଇଗୋଟି ରାଜ୍ୟ ୩୦୦ବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଶାସନ କରିଥିଲେ । ଏହି ଭାଗରେ ଆମେ ବାହାମନୀ ସୁଲତାନୀ ରାଜ୍ୟର ଇତିହାସ ଏବଂ ଶାସନ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଉପରେ ଆଲୋଚନା କରିବା ।

ଦିଲ୍ଲୀ ସୁଲତାନୀ ପ୍ରାଦେଶିକ ଶାସନ ବ୍ୟବସ୍ଥାର ଏକ ଅଂଶ ରୂପେ ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟ ଅଞ୍ଚଳ ରହିଥିଲା । ଏଠାରେ ଏକ ସ୍ଥିର ଶାସନ ବ୍ୟବସ୍ଥା ପ୍ରଣୟନ ପାଇଁ ମହମ୍ମଦ ବିନ୍ ତୋଗଲକ ଅମିରନ୍-ଇ-ସଦା ବା ସଦା ଅମୀର ମାନଙ୍କୁ ନିଯୁକ୍ତ କରିଥିଲେ । ଜଣେ ସଦା ଅମୀର ୧୦୦ ଗୋଟି ଗ୍ରାମର ମୁଖ୍ୟଶାସକ ରୂପେ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିଲେ । ୧୩୩୭ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରୁ ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟର ଏହି ଅଧିକାରୀ ଏବଂ ଦିଲ୍ଲୀ ସୁଲତାନୀ ଶାସନ ମଧ୍ୟରେ ବିବାଦ ଘନିଭୂତ ହେଲା । ଏହା ଫଳରେ ୧୩୪୭ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟରେ ଏକ ସ୍ୱାଧୀନ ରାଜ୍ୟ ସୃଷ୍ଟି ହେଲା । ଏହି ସ୍ୱାଧୀନ ରାଜ୍ୟର ରାଜଧାନୀ ଆନ୍ଧ୍ରପ୍ରଦେଶର ଗୁଲବର୍ଗାଠାରେ ସ୍ଥାପିତ ହେଲା । ଏହି ସ୍ୱାଧୀନ ରାଜ୍ୟର ପ୍ରତିଷ୍ଠାତା ଥିଲେ ହାରନ କାଙ୍ଗୁ । ସେ ଆଲାଉଦ୍ଦିନ୍ ହାସନ ବାହାମନ ଶାହା ଉପାଧି ଧାରଣ କରି ସିଂହାସନ ଆରୋହଣ କରିଥିଲେ । ସେ ଇରାନ୍‌ର କିଂବଦନ୍ତୀ ପୁରୁଷ ବାହାମାନ ଶାହାଙ୍କର ବଂଶଧର ବୋଲି ଦାବୀ କରୁଥିଲେ । ତାଙ୍କରି ନାମ ଅନୁସାରେ ରାଜ୍ୟର ନାମ ମଧ ବାହାମନୀ ରଖିଲେ । ମହମ୍ମଦ ବିନ୍ ତୋଗଲକ ଙ୍କ ପରେ ଦିଲ୍ଲୀ ସୁଲତାନୀ ଶାସନ ପକ୍ଷରୁ ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟ ଅଞ୍ଚଳକୁ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କୁ ଆଣିବା ପାଇଁ କୌଣସି ଉଦ୍ୟମ ହୋଇନଥିଲା । ତେଣୁ ବାହାମନୀ ସୁଲତାନମାନେ ବିନା ପ୍ରତିବନ୍ଧକରେ ଅନେକ ରାଜ୍ୟ ଅଧିକାର କଲେ । ଗୋଟିଏ ପ୍ରଧାନ ପ୍ରାପ୍ତି ଥିଲା ପଶ୍ଚିମ ଉପକୂଳରେ ଥିବା ଦାବହୋଲ ନାମକ ପ୍ରଧାନ ବନ୍ଦର ।

ବାହମନ ଶାହା ଏବଂ ତାଙ୍କ ପୁତ୍ର ମହମ୍ମଦ ଶାହାଙ୍କ ରାଜତ୍ୱରେ ଏକ ସୁସଂଗଠିତ ଶାସନ ପ୍ରଣାଳୀ ପ୍ରଣୟନ କରାଯାଇଥିଲା । ଶାସନଗତସୁବିଧା ପାଇଁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ରାଜ୍ୟକୁ ୪ ଟି ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ କରାଯାଇଥିଲା । ପ୍ରତ୍ୟେକ ବିଭାଗକୁ 'ତରଫ'ବା ପ୍ରଦେଶ କୁହାଗଲା । ଏହି ପ୍ରଦେଶଗୁଡିକ ଯଥାକ୍ରମେ

ଥିଲା, ଦୌଲତାବାଦ୍, ବିଦର, ବେରାର୍, ଏବଂ ଗୁଲବର୍ଗା । ପ୍ରଥମ ମହମ୍ମଦ ବିଜୟନଗର ରାଜ୍ୟକୁ ପରାସ୍ତ କରି ଗୋଲ୍‌କୋଣ୍ଡାକୁ ବାହମନୀ ରାଜ୍ୟରେ ମିଶାଇ ଦେଇଥିଲେ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଦେଶ ଜଣେ ତରଫଦାରଙ୍କ ଅଧୀନରେ ଶାସିତ ହେଉଥିଲା । ଏହି ତରଫଦାରମାନଙ୍କୁ ସୁବେଦାର ମଧ କୁହାଯାଉଥିଲା । ତରଫଦାରଙ୍କ ଅଧୀନରେ ଥିବା କିଛି ଭୂମିକୁ ଖାଲିସା ଭୂମିରେ ପରିଣତ କରାଗଲା । ଏହି ଖାଲିସା ଭୂମି ରାଜା ଏବଂ ରାଜପରିବାରର ଖର୍ଚ୍ଚପାଇଁ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟଥିଲା । ଏହାପରେ, ପ୍ରତ୍ୟେକ ସାମନ୍ତମାନଙ୍କର ଚାକିରୀ ଓ ବେତନ ସ୍ଥିରିକୃତ ହୋଇଥିଲା । ଯେଉଁ ସାମନ୍ତମାନେ ୫୦୦ ଅଶ୍ୱ ରଖିଥିଲେ ସେମାନେ ବାର୍ଷିକ ୧୦୦୦,୦୦୦ ମୁଦ୍ରା (ହନ୍‌ସ) ପାଉଥିଲେ । ଯଦି ଆବଶ୍ୟକୀୟ ସୈନ୍ୟମାନେ ନଥିବେ ତେବେ ତରଫଦାର ଅବଶିଷ୍ଟ ଅର୍ଥକୁ କେନ୍ଦ୍ରସରକାରଙ୍କୁ ଦେବେ । ସାମନ୍ତମାନେ ସେମାନଙ୍କର ବେତନ ସାଧାରଣତଃ ମୁଦ୍ରା ଆକାରରେ କିମ୍ବା ଜାଗିରୀ ଆକାରରେ ପାଉଥିଲେ । ବାହମନୀ ଶାସକ ସାମରିକ ସହଯୋଗ ପାଇଁ ଅମୀରମାନଙ୍କ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରୁଥିଲେ । ସେଠାରେ ଦୁଇପ୍ରକାର ଅମୀର ରହିଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଗୋଟିଏ ଦଳ ହେଲେ ଡେକାନୀ ଅମୀର ବା ଯେଉଁ ମୁସଲମାନମାନେ ଏଠାକୁ ଆସି ଦୀର୍ଘଦିନ ହେଲା ବାସ କରିଆସୁଛନ୍ତି । ଅନ୍ୟଦଳଟି ହେଉଛି 'ଆଫାକୁଇସ୍' ବା ପରଦେଶୀ । ସେମାନେ ନିକଟରେ କେନ୍ଦ୍ର ଏସିଆରୁ ଆସି ଏଠାରେ ସ୍ଥାୟୀବସତି ସ୍ଥାପନ କରିଛନ୍ତି । ଏହି ଉଭୟ ଗୋଷ୍ଠୀମଧ୍ୟରେ ସର୍ବଦା କଳହ ଲାଗି ରହୁଥିଲା । ଫଳରେ ବାହମନୀ ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ସ୍ଥିରତା ପ୍ରତି ଆଶଙ୍କା ସୃଷ୍ଟି ହେଉଥିଲା । ଭାରତରେ ପ୍ରଥମଥର ପାଇଁ ଏହି ଦୁଇଟି ରାଜ୍ୟ ଯୁଦ୍ଧରେ ଆଗ୍ନେୟାସ୍ତ୍ର ବ୍ୟବହାର କରିଥିଲେ । ବାହାମନି ରାଜ୍ୟ ଆଗ୍ନେୟାସ୍ତ୍ର ପ୍ରୟୋଗରେ ସିଦ୍ଧହସ୍ତ ଥିଲେ । ସେମାନେ ତୁର୍କୀ ଓ ପର୍ତ୍ତୁଗୀଜ ବିଶେଷଜ୍ଞ ମାନଙ୍କୁ ନିଯୁକ୍ତି ଦେଇ ନିଜ ସୌନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଏ ବିଷୟରେ ତାଲିମ ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲେ ।

ମହମ୍ମଦ ଗାବନ ଥିଲେ ବାହମନୀ ରାଜ୍ୟର ଜଣେ ପ୍ରଧାନ ବ୍ୟକ୍ତି । ତାଙ୍କ ବାଲ୍ୟକାଳ ବିଷୟରେ ଇତିହାସ ନୀରବ । ସେ ଇରାନ୍ ରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟରେ ସେ ଜଣେ ବଣିକରୂପେ ପହଞ୍ଚିଲେ । ତାଙ୍କୁ 'ବଣିକ ମାନଙ୍କର ମୂଖ୍ୟ' ବା 'ମାଲିକ୍-ଉର-ତୁଜର' ଉପାଧି ପ୍ରଦାନ କରାଗଲା । ବାହାମନୀ ଶାସକ ହୁମାୟୁନ ଶାହା ତାଙ୍କୁ ଏହି ଉପାଧି ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲେ । ହୁମାୟୁନ ଶାହାଙ୍କର ଆକସ୍ମିକ ମୃତ୍ୟୁପରେ ତା'ଙ୍କ ନାବାଳକ ପୁତ୍ର ତୃତୀୟ ଅହମ୍ମଦଙ୍କ ଅଭିଷେକ ଉତ୍ସବ ପାଳିତ ହୋଇଥିଲା । ସେଥିପାଇଁ ଏକ ପ୍ରତିନିଧି ପରିଷଦ ଶାସନ କାର୍ଯ୍ୟ ପରିଚାଳନା କରିବା ପାଇଁ ଗଠିତ ହୋଇଥିଲା । ମହମ୍ମଦ ଗାବନ ଏହି ପରିଷଦର ଜଣେ ପ୍ରଧାନ ସଦସ୍ୟ ଥିଲେ । ଏହାପରେ ତାଙ୍କୁ ଓ୍ୱାଜିର ବା ପ୍ରଧାନ ମନ୍ତ୍ରୀ ରୂପେ ମନୋନିତ କରାଗଲା । ସେ ଏଥିପାଇଁ 'ଖ୍ୱାଜୁ-ଇ-ଜାହାନ୍' ଉପାଧିରେ ଭୂଷିତ ହୋଇଥିଲେ । ଏହି ସମୟରେ ବାହାମନୀ ରାଜ୍ୟର ଇତିହାସ ହେଉଛି ମହମ୍ମଦ ଗାବନଙ୍କର କୃତିତ୍ୱର ଇତିହାସ । ସେ ଜଣେ ପରଦେଶୀ ହୋଇଥିଲେ ମଧ ବହୁତ ଉଦାର ଥିଲେ ଏବଂ ଡେକାନୀ ଓ ପରଦେଶୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଏକ ବୁଝାମଣା ଚୁକ୍ତି ପାଇଁ ଇଚ୍ଛା କରିଥିଲେ । ସେ ଦକ୍ଷତାର ସହିତ ରାଜ୍ୟକୁ ନିୟନ୍ତ୍ରଣରେ ରଖିଥିଲେ ଏବଂ ସ୍ଥିରତା ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲେ । ଗାବନ କାଞ୍ଚି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବିଜୟନଗର ରାଜ୍ୟର କେତେକ ଅଞ୍ଚଳ ଜୟ କରିଥିଲେ । ପଶ୍ଚିମ ଉପକୂଳରେ ଥିବା ଗୋଆ ଏବଂ ଡ଼ାବଲ ମଧ ତାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଅଧିକୃତ ହୋଇଥିଲା । ଏହି ବନ୍ଦରକୁ ହରାଇଲାପରେ ବିଜୟନଗର ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ବହୁତ କ୍ଷତି ହେଲା । ବାହାମନି ରାଜ୍ୟ ଗୋଆ ଏବଂ ଦାବହୋଲ ବନ୍ଦର ଅଧିକାର କଲାପରେ ଇରାକ ଏବଂ ଇରାନ ସହିତ ସୁଦୃଢ଼ ବାଣିଜ୍ୟିକ ସଂପର୍କ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କଲା ।

ଗାବନ ଆଭ୍ୟନ୍ତରୀଣ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଅନେକ ସଂସ୍କାର ଆଣିଥିଲେ । ସେ ସାମନ୍ତମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ତିକ୍ତତା ଦୂର କରିବାରେ ସଫଳ ହୋଇଥିଲେ । ତରଫଦାର ମାନଙ୍କର ସାମରିକ ଶକ୍ତି କୁ ଦୁର୍ବଳ କରିବା ପାଇଁ ଗାବନ୍ ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଦେଶ ଅଧୀନରେ କେବଳ ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର ଦୁର୍ଗକୁ ରଖିବା ପାଇଁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦେଇଥିଲେ । ଏହି ଦୁର୍ଗଟି ତରଫଦାରମାନଙ୍କ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ନିୟନ୍ତ୍ରଣରେ ରଖାଗଲା । ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଦେଶରେ ଥିବା ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଦୁର୍ଗଗୁଡ଼ିକୁ କିଲାଦାର ବା ସେନାଧ୍ୟକ୍ଷ ଙ୍କ ଅଧୀନରେ

ରଖାଗଲା । କେନ୍ଦ୍ର ସରକାରଙ୍କ ଦ୍ୱାରା କିଲାଦାର ମାନେ ନିଯୁକ୍ତି ପାଉଥିଲେ । ସେ ଯାହାହେଉ, ଠିକ୍ ତାଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁପରେ , ଗଭର୍ଣ୍ଣରମାନେ ନିଜର ସ୍ୱାଧୀନତା ଘୋଷଣା କଲେ ଏବଂ ବାହମନୀ ରାଜ୍ୟ ଖଣ୍ଡ ବିଖଣ୍ଡିତ ହୋଇଗଲା । ପଞ୍ଚଦଶ ଏବଂ ଷୋଡଶ ଶତା ବ୍ଦୀରେ ବିଦର, ଅହମ୍ମଦନଗର, ଗୋଲକଣ୍ଡା, ବିଜାପୁର ଏବଂ ବେରାରର କେତେକ ଅମୀର ସେମାନଙ୍କର ସ୍ୱାଧୀନତା ଘୋଷଣା ପୂର୍ବକ ନୂତନ ରାଜ୍ୟ ଗଠନ କଲେ । ସେମାନେ ହେଲେ ଅହମ୍ମନଗରର ନିଜାମସାହୀ, ବିଜାପୁରର ଆଦିଲସାହୀ, ଗୋଲକୋଣ୍ଡାର କୁତବସାହୀ, ବେରାରର ଇମାଦସାହୀ ଏବଂ ବିଦରର ବାରିଦସାହୀ ଇତ୍ୟାଦି ।ସେମାନେ ଏକ ରାଜ୍ୟସଂଘ ଗଠନକରି ପରସ୍ପର ମଧ୍ୟରେ ବୈବାହିକ ସଂପର୍କ ଦ୍ୱାରା ବାନ୍ଧିହୋଇ ନିଜକୁ ଶକ୍ତିଶାଳୀ କରିଥିଲେ । ସେ ବିଜୟନଗର ଶାସକମାନଙ୍କ ସହିତ ପାରମ୍ପରିକ ଶତ୍ରୁତା ବଜାୟ ରଖିଥିଲେ । ଗୋଲକୋଣ୍ଡା ଏବଂ ବିଜାପୁର ବୈବାହିକ ସଂପର୍କରେ ବାନ୍ଧିହେଲେ । ଉଭୟ ଶକ୍ତି ଏକ ମିଳିତ ଅଭିଯାନରେ ବିଜୟନଗର ରାଜ୍ୟକୁ ତଳିକୋଟା ଯୁଦ୍ଧ କ୍ଷେତ୍ରରେ ପରାସ୍ତ କରିଥିଲେ । ମାତ୍ର ସେମାନେ ମୋଗଲମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପରାଜିତ ହୋଇଥିଲେ ।

INTEXT QUESTIONS 11.4 - ପ୍ରତ୍ୟାଶିତ ପ୍ରଶ୍ନ

1. ସଦା ଅମୀର ମାନଙ୍କୁ କିଏ ଏବଂ କେଉଁ ଅଞ୍ଚଳ ପାଇଁ ନିଯୁକ୍ତି ଦେଇଥିଲେ ?

____

2. ମାମୁଦଗାବନ କି'ଏ ?

____

11.8 THE VIJAYANAGAR EMPIRE - ବିଜୟନଗର ସାମ୍ରାଜ୍ୟ

୧୩୩୬ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ହରିହର ଏବଂ ବୁକ୍କା ନାମକ ଭାତୃଦ୍ୱୟ ବିଜୟନଗର ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିଥିଲେ । ସେମାନେ ମହମ୍ମଦ -ବିନ୍-ତୋଗଲକଙ୍କ ସେନା ବାହିନୀରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିଲେ । ଦିଲ୍ଲୀ ସୁଲ୍ତାନୀ ସଂପର୍କ ଛିନ୍ନ କରି କର୍ଣ୍ଣାଟକରେ ସେମାନେ ସେମାନେ ଏକ ସ୍ୱାଧୀନ ରାଜ୍ୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କଲେ । ଏହାର ରାଜଧାନୀ ତୁଙ୍ଗଭଦ୍ରା ନଦୀ କୂଳରେ ଥିବା ବିଜୟନଗରରେ ୧୩୩୬ଖ୍ରୀ:ଅ: ରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଲାଭ କରିଥିଲା ।ସେମାନଙ୍କ ରାଜବଂଶର ନାମ ଥିଲା ସଂଗମ ରାଜବଂଶ । ଏହି ରାଜବଂଶ ର ଉତ୍ପତ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଅନେକ ବିବାଦ ରହିଛି । କେତେକ ବିଦ୍ୱାନଙ୍କ ମତରେ ଓ୍ୱାରଙ୍ଗଲର କାକତୀୟ ବଂଶ ଶାସନ କାଳରେ ସେମାନେ କରଦ ରାଜା ରୂପେ ଶାସିତ ହେଉଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ସେମାନଙ୍କର ପତନ ପରେ ସେମାନେ କାମ୍ପିଲ୍ୟ ରାଜ୍ୟ ଅଧୀନରେ କାର୍ଯ୍ୟକଲେ । ଅନ୍ୟ ଏକ ଉତ୍ସ ଅନୁସାରେ କର୍ଣ୍ଣାଟକର ହୟଶାଳ ବଂଶ ଅଧୀନରେ ସେମାନେ କରଦ ରାଜା ରୂପେ ରହିଥିଲେ । ବିଦ୍ୟାରଣ୍ୟ ନାମକ ଜଣେ ବିଦ୍ୱାନ ସନ୍ୟାସୀ ଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରଭାବିତ ହୋଇ ହରିହର ଏବଂ ବୁକ୍କା ଏକ ରାଜ୍ୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିଥିଲେ । ବିଶ୍ୱାସ କରାଯାଏ ଯେ ଗୁରୁଙ୍କ ସ୍ମୃତି କୁ ସ୍ମରଣୀୟ ରଖିବା ପାଇଁ ଗୁରୁଙ୍କ ନାମାନୁସାରେ ତୁଙ୍ଗଭଦ୍ରା ନଦୀ ଉପକୂଳରେ ବିଦ୍ୟାନଗର ବା ବିଜୟନଗର ସହର ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିଥିଲେ । ଏହି ସାମ୍ରାଜ୍ୟରେ ବିଭିନ୍ନ ସଂସ୍କୃତିର ଲୋକ ବାସ କରୁଥିଲେ । ତାମିଲ, ତେଲୁଗୁ,.କନ୍ନଡ ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସଂସ୍କୃତର ଲୋକ ଏଠାରେ ବାସ କରୁଥିଲେ । ୧୩୩୬ ରୁ ୧୫୫୬ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ମଧ୍ୟରେ ବିଜୟନଗର ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ତିନୋଟି ରାଜବଂଶ ଦ୍ୱାରା ଶାସିତ ହୋଇଥିଲା । ସଙ୍ଗମ ରାଜବଂଶ ୧୪୮୫ ଖ୍ରୀ:ଅ: ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଶାସନରେ ରହିଥିବା ବେଳେ ସାଲୁବଂଶ ଏବଂ ତାଳବଂଶ ୧୫୦୩ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କ୍ଷମତାରେ ରହିଥିଲେ । ତୃତୀୟ ରାଜବଂଶର ନାମଥିଲା ଆରାଭିଡୁ ରାଜବଂଶ ଯାହା କି ସପ୍ତଦଶ ଶତାବ୍ଦୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଶାସନ କରିଥିଲେ । ବିଦେଶୀ ପରିବ୍ରାଜକ ନିକୋଲୋ କୋଣ୍ଟି, ଫରନାଓ ନନିଜ, ଡୋମିଙ୍ଗୋ ପେସ, ଦୁଆଡୋ ବାରବସା ଏବଂ ଅବଦୁର ରଜାକ୍ ଇତ୍ୟାଦି ବିଜୟନଗର ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ଉତ୍କର୍ଷତା ସଂବଂଧରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଛନ୍ତି ।

ବିଜୟନଗର ରାଜ୍ୟର ଜଣେ ପ୍ରଧାନ ଶାସକ ଥିଲେ କୃଷ୍ଣଦେବରାୟ । ସେ ତାଲ୍ଲୁ ରାଜବଂଶର ପ୍ରତିଷ୍ଠାତା ଥିଲେ । ସେ ଜଣେ ସଫଳ ସେନାଧ୍ୟକ୍ଷ ଏବଂ ଦକ୍ଷ ପ୍ରଶାସକ ଥିଲେ । ସେ ଅନେକ ଯୁଦ୍ଧରେ

ଅଂଶ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ, ଯାହା ଫଳରେ ବାହାମନୀ ରାଜ୍ୟର ଧ୍ୱଂସ ସ୍ତୁପ ଉପରେ ଗଠିତ ଅନେକୁ କ୍ଷୁଦ୍ର ରାଜ୍ୟ ତାଙ୍କ ଶାସନାଧୀନ ହେଲା । ସେ ରାଜ୍ୟରେ ଆଇନ୍‌ଶୃଙ୍ଖଳା ପରିସ୍ଥିତିର ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କରିଥିଲେ । ସେ ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟରେ ପର୍ତ୍ତୁଗୀଜ ମାନଙ୍କର ପ୍ରାଧାନ୍ୟକୁ ପ୍ରତିରୋଧ କରିଥିଲେ । ସେ ବିଜାପୁରର ଆଦିଲ୍‌ସାହୀ ବାହିନୀକୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ଧ୍ୱଂସ କରିଦେଇଥିଲେ । ଏହାପରେ ସେ ଗୁଲବର୍ଗା ଆକ୍ରମର କରି ସେଠାରେ ବନ୍ଦୀ ଭାବରେ ଥିବା ୩ ଜଣ ରାଜପୁତ୍ରଙ୍କୁ ମୁକ୍ତ କରିଥିଲେ । ଗୁଲବର୍ଗା ପୁର୍ନଦଖଲ ପାଇଁ ସେ ସେମାନଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିଥିଲେ । ଏହା ପରେ କୃଷ୍ଣଦେବ ରାୟ ନିଜକୁ, 'ଯବନରାଜ୍ୟ ସ୍ଥାପନାଚାର୍ଯ୍ୟ' ଉପାଧିରେ ଭୂଷିତ କରିଥିଲେ ।

କୃଷ୍ଣଦେବ ରାୟ କେତକ ସୁନ୍ଦର ପ୍ରସ୍ତର ମନ୍ଦିର ନିର୍ମାଣ କରିଥିଲେ । ଏହି ମନ୍ଦିରମାନଙ୍କରେ ଆର୍କଷଣୀୟ ଗୋପୁର ଯୋଗ କରିଥିଲେ, ମୁଖ୍ୟତଃ ଦକ୍ଷିଣ ଭାରତୀୟ ମନ୍ଦିରରେ । ସେ ବିଜୟନଗର ନିକଟରେ ନାଗଲପୁରମ୍ ନାମକ ଏକ ସହର ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିଥିଲେ । ସେ ତାଙ୍କ ମାତାଙ୍କ ନାମାନୁସାରେ ଏହି ସହରର ନାମକରଣ କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କରି ରାଜତ୍ୱ ସମୟରେ ବିଜୟନଗର ରାଜ୍ୟର ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଇତିହାସ ଜଣାପଡେ । ପ୍ରସିଦ୍ଧ ତିରୁପତି ମନ୍ଦିର ତାଙ୍କରି ସମୟରେ ଉନ୍ନତିର ଚରମ ସୀମାରେ ପହଞ୍ଚିଥିଲା । କୃଷ୍ଣ ଦେବରାୟଙ୍କ ପରେ ତାଙ୍କ ଭାଇ ଅଚ୍ୟୁତ ଦେବରାୟ ୧୫୩୦ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ସିଂହାସନ ଆରୋହଣ କରିଥିଲେ । ସେ ମଧ ଜଣେ ପ୍ରଧାନ ଶାସକ ଥିଲେ । ତାଙ୍କରି ରାଜତ୍ୱ କାଳରେ ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦୀ ଗୋଷ୍ଠିଙ୍କର ଆର୍ବିଭାବ ହେଲା । । ସାଲ୍ୱବୀର ନରସିଂହ ଏବଂ ଆରଭିଡୁ ରାମାରାୟଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କ୍ଷମତାହାସଲ ପାଇଁ ସଂଘର୍ଷ ହେଲା । ରାମାରାୟ ଏହି ସଂଘର୍ଷରେ ବିଜୟଲାଭ କଲେ । ଯଦିଓ ରାମାରାୟ ସିଂହାସନ ଆରୋହଣ କରିନଥିଲେ, ସେ ସଦାଶିବ ରାୟଙ୍କୁ ସିଂହାସନରେ ଅବସ୍ଥାପିତ କରି ନିଜେ ଶାସନକାର୍ଯ୍ୟ ପରିଚାଳନା କରିଥିଲେ । ସେ ପୁରାତନ ସାମନ୍ତ ଗୋଷ୍ଠୀଙ୍କୁ ବହିଷ୍କାର କରି ତାଙ୍କ ଅନୁରକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କୁ ସେହି ସ୍ଥାନରେ ଅବସ୍ଥାପିତ କଲେ । ରାମାରାୟ ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟରେ କ୍ଷମତାର ଭାରସାମ୍ୟ ରକ୍ଷାକରିବାକୁ ଯାଇ ଜଣକ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଆଉଜଣକୁ ବ୍ୟବହାର କରୁଥିଲେ । ଏହିନୀତି ବେଶୀଦିନ ଚାଲି ପାରିଲା ନାହିଁ । ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟ ରାଜ୍ୟ ଗୁଡିକ ଗୋଟିଏ ରାଷ୍ଟ୍ରସଂଘ ଗଠନ କଲେ ଏବଂ ତଲିକୋଟ୍ ଯୁଦ୍ଧରେ ବିଜୟନଗର ବାହିନୀକୁ ଅତି ଶୋଚନୀୟ ଭାବେ ପରାସ୍ତ କରିଥିଲେ । ରାମାରାୟଙ୍କୁ ହତ୍ୟା କରାଗଲା । ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟର ସେନାବାହିନୀ ବିଜୟନଗର ରାଜ୍ୟରେ ପ୍ରବେଶ କରି ଏହାକୁ ଧୂଳିସାତ୍ କରିଦେଇଥିଲେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ପୂର୍ବରେ ଶାସନ କରୁଥିବା ଆରାଭିଡୁ ବଂଶ ଉପରେ ଦୃଷ୍ଟି ପକାଇବା । ସେମାନେ ପ୍ରଥମେ ପେନୁକୋଣ୍ଡା ଏବଂ ପରେ ଚନ୍ଦ୍ରଗିରିଠାରୁ ଶାସନ କରୁଥିଲେ ।

ARMY AND MILITARY ORGANISATION OF THE VIJAYANAGAR EMPIRE – ବିଜୟନଗର ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ସୈନ୍ୟବାହିନୀ ଓ ସାମରିକ ସଂଗଠନ

ଅବିରତ ସାମରିକ କାର୍ଯ୍ୟାନୁଷ୍ଠାନ ପାଇଁ ଏକ ବିଶାଳ ସୈନ୍ୟବାହିନୀ ଗଠନ କରି ରଖିବା ନିହାତି ଆବଶ୍ୟକ ଥିଲା । ଅଶ୍ୱାରୋହୀ ବାହିନୀ ଥିଲେ ପ୍ରଧାନ ଏବଂ ଉତ୍ତମ ତାଲିମ୍‌ପ୍ରାପ୍ତ ଅଶ୍ୱମାନଙ୍କୁ ରଖାଯାଇଥିଲା । ଆରବ ତଥା ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଗଲ୍ଫ ଦେଶରୁ ବିଜୟନଗରର ଶାସକମାନେ ଉଚ୍ଚକୋଟିର ଅଶ୍ୱ ଆମଦାନୀ କରୁଥିଲେ । ଏହି ବାଣିଜ୍ୟ ପାଇଁ ମାଲବାର ବନ୍ଦରଥିଲା ମୁଖ୍ୟ କେନ୍ଦ୍ର । ଏହି ବନ୍ଦର ମଧ ଦେଇ ଅନେକ ବିଳାସ ସାମଗ୍ରୀ ମଧ ଆମଦାନୀ କରାଯାଉଥିଲା । ବିଜୟନଗରର ଶାସକମାନେ ସର୍ବଦା ମାଲବାର ବନ୍ଦରକୁ ନିଜ ଅଧିକାର କୁ ଆଣିବାପାଇଁ ଉଦ୍ୟମ କରିଥିଲେ ।

ବାହାମନୀ ରାଜ୍ୟପରି ବିଜୟନଗର ମଧ ଆଗ୍ନେୟାସ୍ତ୍ର ବ୍ୟବହାରରେ ସିଦ୍ଧହସ୍ତ ଥିଲେ । ସେମାନେ ଏ ବିଷୟରେ ସୈନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ତାଲିମ ଦେବାପାଇଁ ତୁର୍କୀ ଓ ପର୍ତ୍ତୁଗୀଜ ବିଶେଷଜ୍ଞମାନଙ୍କୁ ନିଯୁକ୍ତି ଦେଇଥିଲେ । ଦ୍ୱିତୀୟ ଦେବରାୟ ମୁସଲମାନ୍‌ମାନଙ୍କୁ ତାଙ୍କ ସୈନ୍ୟବାହିନୀରେ ନିଯୁକ୍ତି ଦେଇ ସେମାନଙ୍କୁ ଜାଗିରୀ ପ୍ରଦାନ କଲେ । ସେ ମଧ ମୁସଲମାନମାନଙ୍କ ପାଇଁ ମସ୍‌ଜିଦ ନିର୍ମାଣ କରିଥିଲେ । ଏହି ନୂତନ କୌଶଳଯୋଗୁ ଯୁଦ୍ଧ ପ୍ରଣାଳୀରେ ଏକ ବୈପ୍ଳବିକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ସଂଭବ ହେଲା । ଦୁର୍ଗର

ଟିପ୍ପଣି

କାନ୍ଥଗୁଡିକ ଯେପରି ଆଗ୍ନେୟାସ୍ତ୍ରରେ କ୍ଷତିଗ୍ରସ୍ତ ନହେବ ସେହିପରି ତିଆରି କରାଗଲା । ପୁନଶ୍ଚ ଦୁର୍ଗର କାନ୍ଥମାନଙ୍କରେ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ପ୍ରକାରର ବଡବଡ କଣା ରଖାଗଲା ।ସେ ବନ୍ଧୁକ ଗୁଡିକୁ ରଖିବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରାଯାଇଥିଲା । କମାଣ ଗୁଡିକୁ ରଖିବାପାଇଁ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ପ୍ରକାର ପାରାପିଟ୍ ନିର୍ମାଣ କରାଯାଇଥିଲା । ଆଗ୍ନେୟାସ୍ତ୍ର ବ୍ୟବହୃତ ହେଉଥିଲା । ରାଇଫଲ ଏବଂ ପିସ୍ତଲକୁ ନେଇ ଆଗ୍ନେୟାସ୍ତ୍ର ବାହିନୀ ଗଠିତ ହୋଇଥିଲା । କେତେକ କମାଣ ଅତି ଓଜନିଆ ଥିଲା । ଏଗୁଡିକୁ ଶଗଡଗାଡି କିମ୍ବା ହାତୀ ସାହାଯ୍ୟରେ ଯୁଦ୍ଧକ୍ଷେତ୍ରକୁ ନିଆଯାଉଥିଲା ।

ବିଜୟନଗର ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ଶାସନବ୍ୟବସ୍ଥାର ଗୋଟିଏ ପ୍ରଧାନ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ଥିଲା ଅମର ନାୟକ ବ୍ୟବସ୍ଥା । ଏହି ବ୍ୟବସ୍ଥାରେ ବିଜୟନଗର ସେନାବାହିନୀର ସେନାଧକ୍ଷ ଙ୍କୁ ନାୟକ କୁହାଯାଉଥିଲା । ପ୍ରତ୍ୟେକ ନାୟକଙ୍କୁ ଶାସନ କରିବା ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଅଞ୍ଚଳ ପ୍ରଦାନ କରାଯାଇଥିଲା । ନିଜନିଜ ଅଞ୍ଚଳର କୃଷିର ବିକାଶ ଏବଂ ପ୍ରସାର ଦାୟିତ୍ୱ ନାୟକଙ୍କ ଉପରେ ନ୍ୟସ୍ତ ଥିଲା । ସେ ତାଙ୍କ ନିଜ ଅଞ୍ଚଳରୁ କର ଆଦାୟକରି, ଏହି ଅର୍ଥରେ ସୈନ୍ୟବାହିନୀ ପରିଚାଳନା କରୁଥିଲେ । ସେ ବିଜୟନଗର ଶାସକଙ୍କ ନିକଟକୁ ସୈନ୍ୟ, ଅଶ୍ୱ, ହସ୍ତୀ ଏବଂ ଯୁଦ୍ଧାସ୍ତ୍ର ପଠାଉଥିଲେ । ନାୟକ ମଧ ଦୁର୍ଗର ସେନାଧକ୍ଷଥିଲେ । କିଛି ରାଜସ୍ୱ ମନ୍ଦିର ପରିଚାଳନା ଏବଂ ଜଳସେଚନ କାର୍ଯ୍ୟପାଇଁ ଖର୍ଚ୍ଚ ହେଉଥିଲା । ଅମରନାୟକମାନେ ରାଜାଙ୍କୁ ବାର୍ଷିକ କର ଦେଉଥିଲେ । ସେମାନେ ରାଜଦରବାରରେ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଭାବେ ହାଜର ହୋଇ କିଛି ଉପହାର ପ୍ରଦାନ କରି ନିଜର ଆନୁଗତ୍ୟ ପ୍ରକାଶ କରୁଥିଲେ । ସପ୍ତଦଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଏହି ନାୟକମାନଙ୍କ ମଧରୁ କେତେକ ସ୍ୱାଧୀନତା ଘୋଷଣା କରି ଅଲଗା ରାଜ୍ୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କଲେ । ସାମନ୍ତମାନେ ସେମାନଙ୍କ ନିଜ ସୈନ୍ୟ, ଅଶ୍ୱ ଓ ହସ୍ତୀମାନଙ୍କର ପରିଚାଳନା କଲେ । ସେମାନେ ଏକ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ଗୋଷ୍ଠୀରେ ରୂପାନ୍ତରୀତ ହୋଇ ବିଜୟନଗର ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ଶକ୍ତିକୁ ଯୁଦ୍ଧ ପାଇଁ ଆହ୍ୱାନ କରିଥିଲେ । ସେମାନେ ବିଜୟନଗର ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ଆଭ୍ୟନ୍ତରୀଣ ବ୍ୟବସ୍ଥାକୁ ଦୁର୍ବଳ କରିଦେଇ ତଳିକୋଟ ଯୁଦ୍ଧରେ ଏହାକୁ ପରାସ୍ତ କରିଥିଲେ ।

11.8.2 CONFLICT BETWEEN THE VIJAYANAGAR AND THE BAHAMANIS - ବିଜୟନଗର ଓ ବାହମନୀ ରାଜ୍ୟ ମଧରେ ସଂଘର୍ଷ

କୃଷ୍ଣା ଓ ତୁଙ୍ଗଭଦ୍ରା ନଦୀଦ୍ୱୟର ମଧବର୍ତ୍ତୀ ଅଞ୍ଚଳ ଉପରେ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ ପାଇଁ ବିଜୟନଗର ରାଜ୍ୟ ଓ ବାହାମନୀ ରାଜ୍ୟ ମଧରେ ଅବିରତ ସଂଘର୍ଷ ଜାରି ରହିଥିଲା । ଏହି ଅଞ୍ଚଳ ଉର୍ବରଶାଳୀ ଥିଲା ଏବଂ ମୂଲ୍ୟବାନ ଖଣିଜ ସମ୍ପଦରେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ଥିଲା । ଗୋଲକୋଣ୍ଡାର ପ୍ରଧାନ ହୀରା ଖଣି ଦୋଆବ ଅଞ୍ଚଳର ପୂର୍ବ ଭାଗରେ ରହିଥିଲା । ଉଭୟ ରାଜ୍ୟର ଭୌଗଳିକ ଅବସ୍ଥିତି ଏପରି ଥିଲା ଯେ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ବିସ୍ତାର ପାଇଁ ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟରେ ତୁଙ୍ଗଭଦ୍ରା ଅତିକ୍ରମ କରିବାକୁ ପଡୁଥିଲା । ଦେଖାଯାଏ ଯେ ଉଭୟଙ୍କ ମଧରେ ହେଉଥିବା ଯୁଦ୍ଧର ପରିସମାପ୍ତି ହେଉନଥିଲା, ଏବଂ ପୂର୍ବାବସ୍ଥା ବଳବତ୍ତର ରହୁଥିଲା । କେତେବେଳେ ବାହାମନୀ ରାଜ୍ୟ ପାଇଁ ସୁଯୋଗ ସୃଷ୍ଟି ହେଉଥିଲା ତ କେତେବେଳେ ବିଜୟନଗର ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ପାଇଁ ସୁଯୋଗ ସୃଷ୍ଟି ହେଉଥିଲା । ଉଦାହରଣସ୍ୱରୂପ ୧୫୦୪ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ବାହମନୀ ରାଜ୍ୟ ଦୋଆବର ରାୟଚୁର ଅଞ୍ଚଳକୁ ଜୟ କଲା । କୃଷ୍ଣ ଦେବରାୟ ସିଂହାସନ ଆରୋହଣ କଲାପରେ ବାହମନୀ ରାଜ୍ୟ ରାୟଚୁର, ମୁଦ୍‌କାଲ୍, ନାଲଗୋଣ୍ଡା ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସହର ଗୁଡିକୁ ହରାଇଥିଲା । ଏହି ଯୁଦ୍ଧ ଗୁଡିକର ପ୍ରଧାନ ଫଳ ହେଉଛି ଉଭୟ ଶକ୍ତି ଯୁଦ୍ଧରେ ଏପରି ମାତିଯାଇଥିଲେ ଯେ ଦକ୍ଷିଣଭାରତ ଉପକୂଳରେ ପର୍ତ୍ତୁଗୀଜ ମାନଙ୍କର ଶକ୍ତି ବୃଦ୍ଧି ବିଷୟରେ କଦାପି ଜାଣିପାରିନଥିଲେ । ଏତଦ୍ ବ୍ୟତୀତ କ୍ରମାଗତ ସଂଘର୍ଷ ଉଭୟ ରାଜ୍ୟର ଆର୍ଥିକ ଅବସ୍ଥାକୁ ଶୋଚନୀୟ କରି ସେମାନଙ୍କୁ ଦୁର୍ବଳ କରିଦେଇଥିଲା ।

ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବିବାଦୀୟ ଅଞ୍ଚଳ ଥିଲେ, ମରାଠାୱାଡା ଅଞ୍ଚଳ ଏବଂ କୃଷ୍ଣା - ଗୋଦାବରୀ ନଦୀର ଡେଲ୍‌ଟା ଅଞ୍ଚଳ । ଉଭୟ ଅଞ୍ଚଳ ଉର୍ବରଶାଳୀ ଥିଲେ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କର ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ବନ୍ଦର ରହିଥିଲା । ଏହି ବନ୍ଦର ଗୁଡିକ ବୈଦେଶିକ ବାଣିଜ୍ୟ କୁ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କରୁଥିଲେ । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ ମରାଠାୱାଡାର ଉର୍ବରଶାଳୀ ଅଞ୍ଚଳ ଥିଲା କୋଙ୍କଣ ଉପକୂଳ ଏବଂ ସେଠାରେ ରହିଥିଲା ପ୍ରଧାନ ଗୋଆ ବନ୍ଦର ଯାହା

ମାଧ୍ୟମରେ ବାଣିଜ୍ୟିକ ରପ୍ତାନୀ ଓ ଆମଦାନୀ ଚାଲୁଥିଲା । ବିଶେଷତଃ ଅଶ୍ୱଗୁଡିକୁ ଇରାକ୍ ଓ ଇରାନ୍‌ରୁ ଆମଦାନୀ କରାଯାଉଥିଲା ।

ବେଳେବେଳ ବିଜୟନଗର ଓ ବାହମନୀ ରାଜ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ସଂଘର୍ଷ ହିନ୍ଦୁ-ମୁସ୍‌ଲିମ୍ ସଂଘର୍ଷ ପରି ପ୍ରତୀୟମାନ ହେଉଥିଲା । ମାତ୍ର ତର୍ଜମା କଲେ ଜଣାପଡେ ଯେ ଏହି ସଂଘର୍ଷ ଧର୍ମ ଆଧାରିତ ନୁହେଁ । ଏହି ସଂଘର୍ଷର ମୁଖ୍ୟ କାରଣ ଥିଲା ଅର୍ଥନୈତିକ କାରଣ ଏବଂ ଆଞ୍ଚଳିକ କାରଣ । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଶତ୍ରୁତା ରହିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସମୟ ଆସୁଥିଲା, ଯେତେବେଳେ ସେମାନେ ପରସ୍ପରକୁ ସାହାଯ୍ୟ କରୁଥିଲେ । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, କୃଷ୍ଣ ଦେବରାୟ ବାହମନୀ ସିଂହାସନ ପାଇଁ ଦାବିଦାର ଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କୁ ସହାୟତା କରିଥିଲେ ଏବଂ ଗର୍ବରେ ସହିତ 'ଯବନରାଜ୍ୟର ପ୍ରତିଷ୍ଠାତା' ଉପାଧି ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ସେହିପରି ବିଜାପୁରର ସୁଲ୍‌ତାନ ବିଜୟନଗରରେ ଉତ୍ତରାଧିକାର ପ୍ରଶ୍ନ କୁ ନେଇ ଉପୁଜୁଥିବା ବିବାଦକୁ ସମାଧାନ କରିବା ପାଇଁ କୃଷ୍ଣ ଦେବରାୟଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁପରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିଥିଲେ । କଳା, ସାହିତ୍ୟ ଓ ସ୍ଥାପତ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ବିଶେଷ ଭାବରେ ଉଭୟଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଭାବର ଆଦାନ ପ୍ରଦାନ ହେଉଥିଲା ।

INTEXT QUESTIONS 11.5 - ପ୍ରତ୍ୟାଶିତ ପ୍ରଶ୍ନ

1. ବିଜୟନଗର ରାଜ୍ୟର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ବିଷୟରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଥିବା ୪ ଜଣ ବିଦେଶୀ ପରିବ୍ରାଜକଙ୍କ ନାମ ଲେଖ ।

   ____

2. କେଉଁ ରାଜାଙ୍କ ଶାସନକାଳରେ ତିରୁପତି ମନ୍ଦିର ଉନ୍ନତି ଲାଭ କରିଥିଲା ?

   ____

3. କେଉଁଠାରେ ଅମୀରନାୟକ ବ୍ୟବସ୍ଥା ପ୍ରଚଳିତ ଥିଲା ?

   ____

11.8. REGIONAL STATES IN THE EIGHTEENTH CENTURY
ଅଷ୍ଟାଦଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଥିବା ଆଞ୍ଚଳିକ ରାଜ୍ୟମାନେ

ଅଷ୍ଟାଦଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ମୋଗଲ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ରେ ସୃଷ୍ଟିହୋଇଥିବା ଦୁରବସ୍ଥା ବିଷୟରେ ଆମେ ଅଧ୍ୟୟନ କରିଅଛେ । ଶେଷରେ ଏପରି ଅବସ୍ଥା ମୋଗଲ ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ପତନକୁ ଡାକିଆଣିଥିଲା । ମୋଗଲଶାସକ ଦୁର୍ବଳ ହୋଇପଡିବା ଫଳରେ ପ୍ରାଦେଶିକ ଗଭର୍ଣ୍ଣର, ସୁବେଦାର ଏବଂ ବଡବଡ ଜମିଦାର ମାନେ କ୍ରମଶଃ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ହୋଇ ନିଜକୁ ସ୍ୱାଧୀନ ଘୋଷଣା କଲେ । ଏହି ସମୟରେ ଆଞ୍ଚଳିକ ରାଜ୍ୟଗୁଡିକୁ ତିନୋଟି ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ବିଭକ୍ତ କରାଯାଇପାରେ ।

1. କେତେଗୁଡିଏ ରାଜ୍ୟର ପ୍ରତିଷ୍ଠାତା ଥିଲେ ପ୍ରଧାନ ମୋଗଲ ସାମନ୍ତମାନେ । ସେମାନେ ଉଚ୍ଚ ମନ୍‌ସବ୍ ପଦବୀ ଧାରଣ କରିଥିଲେ । ଯଦିଓ ସେମାନେ ନିଜକୁ ସ୍ୱାଧୀନ ବୋଲି ଘୋଷଣା କରିଥିଲେ, ସେମାନେ ମୋଗଲ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ସହିତ ସାଧାଣଣ ବନ୍ଧୁତା ଭାଙ୍ଗିପାରିନଥିଲେ । ଏହି ପ୍ରକାରର ଆଞ୍ଚଳିକ ରାଜ୍ୟଗୁଡିକ ଥିଲା, ଅଯୋଧ୍ୟା, ବଙ୍ଗ ଓ ହାଇଦ୍ରାବାଦ । ଅଯୋଧ୍ୟାର ପ୍ରତିଷ୍ଠାତା ଥିଲେ ସାଦତ୍ ଖାଁ । ବଙ୍ଗର ପ୍ରତିଷ୍ଠାତା ଥିଲେ ମୁର୍ସିଦ୍ କୁଲି ଖାଁ ଏବଂ ହାଇଦ୍ରାବାଦର ପ୍ରତିଷ୍ଠାତା ଥିଲେ ନିଜାମ -ଉଲ୍ - ମୁଲ୍‌କ - ଆସଫ୍ ଝା । ଏହି ତିନିଜଣଯାକ ଥିଲେ ମୋଗଲ ସାମନ୍ତଗୋଷ୍ଠୀର ଶକ୍ତିଶାଳୀ ସଦସ୍ୟ । ସେ ଏହି ତିନୋଟି ପ୍ରଦେଶର ଗଭର୍ଣ୍ଣର ଥିଲେ । ମୋଗଲ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ଦୁର୍ବଳ ହୋଇପଡ଼ିଲା ପରେ ସୈନ୍ୟମାନେ ବହୁସଂଖ୍ୟାରେ ସୈନ୍ୟବାହିନୀ ଛାଡି ନୂତନ ରାଜ୍ୟ ଗୁଡିକୁ ପଳାଇ ଯାଇଥିଲେ ।

   ଏହି ରାଜ୍ୟମାନଙ୍କରେ ପୂର୍ବ ଜମିଦାରମାନଙ୍କ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହେଲା । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ସାଦତ୍ ଖାଁ ଅନେକ ରାଜପୁତ୍ ଜମିଦାରମାନଙ୍କୁ ଅଧିକାର କରିଥିଲେ । ଏଥିସହିତ ଆଫଗାନ୍‌ମାନଙ୍କ

ଠାରୁ ରୋହିଲାଖଣ୍ଡ ନାମକ କୃଷିଉପଯୋଗୀ ଉର୍ବର ଅଞ୍ଚଳ ମଧ ଅଧିକାର କରିଥିଲେ । ସେହିପରି ବଂଗରେ ମୋଗଲ ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ହ୍ରାସ କରିବା ପାଇଁ ମୁସଦ୍ କୁଲି ଖାଁ ମୋଗଲ ଜାଗିରିଦାରମାନଙ୍କୁ ଓଡିଶାକୁ ବଦଳି କରିଥିଲେ । ଏଥିସହିତ ସେ ବଂଗର ସମୁଦାୟ ରାଜସ୍ୱ ଠିକ୍ ଆକଳନ ପାଇଁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦେଇଥିଲେ । ଜମିଦାରମାନଙ୍କ ଠାରୁ ଠିକ୍ ଭାବରେ ମୁଦ୍ରା ଆକାରରେ ରାଜସ୍ୱ ଆଦାୟ କରାଯାଉଥିଲା । ଏହାଫଳରେ ଜମିଦାରମାନେ ରାଜସ୍ୱ ଦେୟ ପାଇଁ ଋଣଦାତା ଏବଂ ବ୍ୟାଙ୍କମାନଙ୍କରୁ ଅର୍ଥ ଉଧାର ସୁତ୍ରରେ ଆଣୁଥିଲେ । ଯେଉଁମାନେ ରାଜସ୍ୱ ଦେବାକୁ ଅସମର୍ଥ ହେଉଥିଲେ, ସେମାନଙ୍କ ନିଜ ଜମିକୁ ବଡ ବଡ ଜମିଦାରମାନଙ୍କୁ ବିକ୍ରିକରି ରାଜସ୍ୱ ଦେବାକୁ ବାଧ କରାଯାଉଥିଲା ।

ଏହି ସବୁ ଆଞ୍ଚଳିକ ରାଜ୍ୟଗୁଡିକରେ ଅନ୍ୟ ଏକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ମଧ ଦେଖିବାକୁ ମିଳିଥିଲା । ତାହାଥିଲା ବ୍ୟାଙ୍କ, ଋଣଦାତା ବା ମହାଜନ ଗୋଷ୍ଠୀର ଆର୍ବିଭାବ । ରାଜ୍ୟ ଏବଂ ଜମି ମାଲିକମାନେ ଋଣ ପାଇଁ ସେମାନଙ୍କ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରୁଥିଲେ । ଏହି ଗୋଷ୍ଠୀ କ୍ରମଶଃ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ହୋଇ ଶାସନବ୍ୟବସ୍ଥା କୁ ପ୍ରଭାବିତ କଲେ । ରାଜ୍ୟ ଏହି ଆର୍ଥିକ ଅନୁଷ୍ଠାନ ଗୁଡିକୁ କର ଆଦାୟ କରିବାର କ୍ଷମତା ପ୍ରଦାନ କଲା । ଏହାରି ପ୍ରତିବଦଳରେ ଏହି ଅନୁଷ୍ଠାନ ରାଜ୍ୟକୁ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପରିମାଣର ଅର୍ଥ ପ୍ରଦାନ କରିବାକୁ ଅଙ୍ଗୀକାର ବଦ୍ଧ ହେଲା । ତେଣୁ ରାଜ୍ୟ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପରିମାଣର ରାଜସ୍ୱ ପାଇ ଆଶ୍ୱସ୍ତ ହେଲା । ଏହି ବ୍ୟବସ୍ଥାକୁ ଇଜାରାଦାରୀ ବ୍ୟବସ୍ଥା ବୋଲି କୁହାଯାଉଥିଲା । ଯେଉଁମାନଙ୍କୁ ଏହି କର ଆଦାୟର କ୍ଷମତା ଦିଆଯାଇଥିଲା, ତାଙ୍କୁ ଇଜାରାଦାର ବୋଲି କୁହାଯାଉଥିଲା । ମୋଗଲ ରାଜ୍ୟସର୍ବଦା ଏହି ବ୍ୟବସ୍ଥାକୁ ନିରୁତ୍ସାହିତ କରୁଥିଲା । ଇଜାରାଦାରମାନେ ଧାର୍ଯ୍ୟ ପରିମାଣଠାରୁ ଅଧିକ କର ଆଦାୟ କରିବାର ସମ୍ଭାବନା ଥିଲା । ସେମାନେ କୃଷକମାନଙ୍କୁ ଶୋଷଣ କରିବାର ସମ୍ଭାବନାକୁ ମଧ ଏଡାଇ ଦିଆଯାଇ ପାରୁନଥିଲା । ସେମାନେ ଧାର୍ଯ୍ୟଦେୟଠାରୁ କମ୍ କର ରାଜ୍ୟ ପାଣ୍ଠିକୁ ଦେଇ ରାଜସ୍ୱହାନୀ କରିବାର ସମ୍ଭାବନା ମଧ ଥିଲା ।

୨. ଦ୍ୱିତୀୟପ୍ରକାର ଆଞ୍ଚଳିକ ରାଜ୍ୟଥିଲା ବତନ୍ ଜାଗିର । ଅଷ୍ଟାଦଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ମୋଗଲ ରାଜତ୍ୱ ସମୟରେ ସେମାନେ ଆଶାତୀତ ସ୍ୱାଧୀନତା ଉପଭୋଗ କରିଥିଲେ । ରାଜପୁତ୍ ରାଜ୍ୟଗୁଡିକ ଏହି ଶ୍ରେଣୀରେ ଅର୍ନ୍ତଭୁକ୍ତ ।

୩. ତୃତୀୟପ୍ରକାରର ଆଞ୍ଚଳିକ ରାଜ୍ୟଗୁଡିକ ମୋଗଲମାନଙ୍କ ବିରୋଧରେ ବିଦ୍ରୋହ କରି ସ୍ୱାଧୀନତା ହାସଲ କରିଥିଲେ । ଶିଖ୍, ମରହଟ୍ଟା ଏବଂ ଜାଟ୍‌ମାନେ ଏହି ଶ୍ରେଣୀରେ ଅର୍ନ୍ତଭୁକ୍ତ ଥିଲେ । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ ମୋଗଲମାନଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଶିଖ ବିଦ୍ରୋହ ଯୋଗୁ ଆଞ୍ଚଳିକ ରାଜ୍ୟ ପଂଜାବର ଉତ୍ଥାନ ହୋଇଥିଲା ।

INTEXT QUESTIONS 11.6 - ପ୍ରତ୍ୟାଶିତ ପ୍ରଶ୍ନ

1. ଅଷ୍ଟାଦଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଆଞ୍ଚଳିକ ରାଜ୍ୟଗୁଡିକ କେଉଁ ଶ୍ରେଣୀର ଥିଲେ ?

____

WHAT YOU HAVELEARNT- ଆମେ କ'ଣ ଶିଖିଲେ

ମୋଗଲ ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ପତନ ତଥା ଦିଲ୍ଲୀ ସୁଲତାନୀର ଦୁର୍ବଳ ଶାସନ ଯୋଗୁ ଆଞ୍ଚଳିକ ରାଜ୍ୟଗୁଡିକର ଉତ୍ଥାନ ହୋଇଥିଲା ଅଷ୍ଟାଦଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ । ଏହି ଆଞ୍ଚଳିକ ରାଜ୍ୟଗୁଡିକର ପୃଷ୍ଠଭୂମିକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟକଲେ ସେମାନଙ୍କର ଶକ୍ତି ଏବଂ ଦିଲ୍ଲୀ ସୁଲତାନୀ ଶାସନ ଓ ମୋଗଲ ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ସ୍ଥିତି ବିଷୟରେ ଆମେ

ପରିଷ୍କାର ଚିତ୍ର ପାଇପାରିବା । ଖ୍ରୀଷ୍ଟୀୟ ଷଷ୍ଠ ଶତାବ୍ଦୀରୁ ଦ୍ୱାଦଶ ଶତାବ୍ଦୀ ମଧ୍ୟରେ ଗଢ଼ି ଉଠିଥିବା ଆଞ୍ଚଳିକ ରାଜ୍ୟଗୁଡିକ ପୁର୍ନବାର ତ୍ରୟୋଦଶ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରୁ ଅଷ୍ଟାଦଶ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ମଧ୍ୟରେ ଜାଗ୍ରତ ହୋଇଉଠିଥିଲା । ଆଞ୍ଚଳିକ ରାଜ୍ୟଗୁଡିକ ବିଷୟରେ ଜାଣିବା ପୂର୍ବରୁ, ପ୍ରଥମେ ଜଣକୁ ଆଞ୍ଚଳିକତା ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥ ବୁଝିବାକୁ ପଡିବ । ଏଥିରେ ରାଜନୈତିକଧାରା, ଭାଷା, ଧର୍ମୀୟ ଅନୁରକ୍ତି, କଳା ଏବଂ ସଂସ୍କୃତି ଉନ୍ନତି ତଥା ବିଭିନ୍ନ ସମୟରେ ଏଗୁଡିକର ଉନ୍ନତି ବିଷୟରେ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିବାକୁ ପଡିବ । ଏହିପରି ଅନେକ ରାଜ୍ୟ ରହିଥିଲା, କେବଳ ଆମେ ଉଦାହରଣ ରୂପେ ଜୌନପୁର, କାଶ୍ମୀର, ଗୁଜୁରାଟ, ବେଙ୍ଗଲ, ବିଜୟନଗର ଏବଂ ବାହମନି ରାଜ୍ୟକୁ ଆଲୋଚନା ପାଇଁ ବର୍ଣ୍ଣନା କଲୁ । ଏହା ସ୍ମରଣ ରଖିବାର କଥା ଯେ, ଯଦିଓ ଏହି ରାଜ୍ୟଗୁଡିକ ପରସ୍ପର ମଧ୍ୟରେ ସଂଘର୍ଷ କରୁଥିଲେ, ତଥାପି ସେମାନେ କଳା, ସ୍ଥାପତ୍ୟ ଏବଂ ଧର୍ମ କ୍ଷେତ୍ରରେ ପରସ୍ପରର ଉଦ୍ଭୃତ ଚିନ୍ତାଧାରାର ବିନିଯୋଗ କରୁଥିଲେ । ସମୟକ୍ରମେ ସେମାନଙ୍କର କେନ୍ଦ୍ରୀୟ ଶକ୍ତି ସହିତ ସଂପର୍କ ଏବଂ ପରସ୍ପର ମଧ୍ୟରେ ସଂପର୍କରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ପରିଲକ୍ଷିତ ହୋଇଥିଲା ।

TERMINAL QUESTIONS - ନିଜକୁ ନିଜେ ପରିଖିବା

1. ଭାରତରେ ତ୍ରୟୋଦଶ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରୁ ଅଷ୍ଟାଦଶ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ମଧ୍ୟରେ ଆଞ୍ଚଳିକ ରାଜ୍ୟ ଗୁଡିକର ଉତ୍‌ଥାନ ଉପରେ ଆଲୋକପାତ କର ।
2. ଆଞ୍ଚଳିକ ରାଜ୍ୟଗୁଡିକ କିପରି କେନ୍ଦ୍ରୀୟ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ଠାରୁ ପୃଥକ ଥିଲେ ?
3. ବଂଗ କିପରି ସହଜରେ ସ୍ୱାଧୀନତା ହାସଲ କରିପାରିଥିଲା ?
4. ମାମୁଦ ବେଗଡା ବିଷୟରେ ନୂଆକଥା କ'ଣ ଥିଲା ? କାହିଁକି ତାଙ୍କୁ ଗୁଜୁରାଟର ଜଣେ ପ୍ରଧାନ ଶାସକ ବୋଲି ବିବେଚିତ କରାଯାଏ ?
5. ଅମର - ନାୟକ ଶାସନ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଉପରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କର ?
6. ବିଜୟନଗର ଓ ବାହମନୀ ରାଜ୍ୟ ପଡୋଶି ଥିଲେ କିନ୍ତୁ ଶାନ୍ତିରେ ନଥିଲେ । କାହିଁକି ଏହି ଉକ୍ତିର ଆଲୋଚନା କର ?

ANSWERS TO INTEXT QUESTIONS - ପ୍ରତ୍ୟାଶିତ ପ୍ରଶ୍ନୋତ୍ତର

11.1

1. ଭାଷା ଓ ଧର୍ମୀୟ ଅନୁରକ୍ତି, ବାଣିଜ୍ୟ ବ୍ୟବସାୟ ଦ୍ୱାରା, ଭାବର ଆଦାନ ପ୍ରଦାନ, ଆଞ୍ଚଳିକ କଳାର ବିକାଶ ।
2. ବିହାର, ବଂଗ ଆସାମ, ମଧ୍ୟଭାରତ ଏବଂ ରାଜସ୍ଥାନ ।
3. ନାମଦେବ, ରାୟଦାସ, ତୁକାରାମ, ଗୁରୁନାନକ

11.2

1. ୧୩୩୮ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଫିରୋଜ ଶାହା ତୋଗଲକଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁପରେ ।
2. ବିହାର ଏବଂ ପଂଜାବ ।

11.3

1. ପଶ୍ଚିମରେ ଆଲିଗଡ, ପୂର୍ବରେ ଦରଭଙ୍ଗା, ଉତ୍ତରରେ ନେପାଳ ଏବଂ ଦକ୍ଷିଣରେ ବୁନ୍ଦେଲଖଣ୍ଡ ।
2. ଜଇନୁଲ୍ ଆବିଦୀନ ।

ଟିପ୍ପଣି

୩. ହାଜି ଇଲିଆସ୍ ଖାନ୍ ।

୪. ଅହମ୍ମଦାବାଦ୍

11.4

୧. ମହମ୍ମଦ ବିନ୍ ତୋଗଲକ୍, ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟ

୨. ଜଣେ ବଣିକଭାବେ ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟରେ ପହଞ୍ଚିଲେ, ମାଲିକ୍ - ଉତ୍ - ତୁଜର ଏବଂ ପରେ ଓ୍ୱାଜିର ହେଲେ ।

11.5

୧. ନିକଲୋ କଣ୍ଟି, ଫରନାଓ ନୁନିଜ୍, ଡୋମିନ୍‌ଗୋ ପେଶ୍, ଦୁଆତୋ ବାରବୋସ ଏବଂ ଅବଦୂର ରଜାକ୍ ।

୨. କୃଷ୍ଣଦେବରାୟ ।

୩. ବିଜୟନଗର ଶାସନ

୪. ଦୋଆବର ରାୟଚୁର, ମରଠାଓ୍ୱାଡା ଅଞ୍ଚଳ ଏବଂ କୃଷ୍ଣା-ଗୋଦାବରୀର ଡେଲ୍‌ଟା ଅଞ୍ଚଳ ଉପରେ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ ।

11.6

1. ମୋଗଲ ସାମନ୍ତମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରତିଷ୍ଠା, ବତନ ଜାଗିର, ମୋଗଲ ଶକ୍ତି ବିରୋଧରେ ବିଦ୍ରୋହ ।

HINTSTO TERMINAL QUESTIONS- **ସଂକେତ**

1. ୧୧.୨. କୁ ଦେଖ ।
2. ୧୧.୧. ଶେଷ ଦୁଇପାରା ଦେଖ ।
3. ୧୧.୫. କୁ ଦେଖ ।
4. ୧୧,୬. କୁ ଦେଖ ।
5. ୧୧.୮. ର ପ୍ରଥମ ପାରା ଦେଖ ।
6. ୧୧.୮. ର ଦ୍ୱିତୀୟ ପାରା ଦେଖ ।

GLOSSARY

ସିଲ୍‌ସିଲା	-	ସୁଫିମାନଙ୍କର ବିଭିନ୍ନ ଗୋଷ୍ଠୀ
ଜମିଦାର	-	ବଂଶାନୁକ୍ରମିକ ଅଧିକାର ଅନୁସାରେ ବେସରକାରୀ ଭୂମିମାଲିକ
ସୁଲତାନୁ - ସର୍କ	-	ପୂର୍ବାଂଚଳର ପ୍ରଭୁ
ଜିଜିଆ	-	ସାମରିକ ସେବା ଯୋଗାଇପାରୁନଥିବା ଅଣ ମୁସଲମାନ୍‌ମାନଙ୍କ ଉପରେ ଧାର୍ଯ୍ୟ କର ।
ଖାଲ୍‌ସା	-	ସୁଲତାନ୍‌ଙ୍କ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ନିୟନ୍ତ୍ରଣରେ ଥିବା ଜମି । ଏହି ଜମି କୌଣସି ଜମିଦାର ବା ଅଧିକାରୀଙ୍କୁ ଦିଆଯାଉ ନଥିଲା ।
ତରଫଦାର	-	ପ୍ରାଦେଶିକ ମୁଖ୍ୟ
ଜାଗିର	-	ରାଜ୍ୟଦ୍ୱାରା ସରକାରୀ ଅଧିକାରୀଙ୍କୁ ପ୍ରଦତ୍ତ ଭୂଖଣ୍ଡ
ଅମୀର	-	ସେନାଧ୍ୟକ୍ଷ, ଦିଲ୍ଲୀ ସୁଲତାନୀ ଶାସନ ବ୍ୟବସ୍ଥାର ତୃତୀୟ ଉଚ୍ଚଅଧିକାରୀ ।